

RYHMÄOIKEUKSIA JA PRIVILEGIOITA
Analyysi ryhmäsidonnaisista oikeuksista Will Kymlickan
monikulttuurisuusteoriassa

Johannes Leskelä
Jyväskylän yliopisto
Yhteiskuntatieteiden ja
filosofian laitos
Filosofia / kulttuuripolitiikka
Pro gradu -tutkielma
Kevät 2015

TIIVISTELMÄ

RYHMÄOIKEUKSIA JA PRIVILEGIOITA

Analyysi ryhmäsidonnaisista oikeuksista Will Kymlickan monikulttuurisuusteoriassa

Johannes Leskelä

Jyväskylän yliopisto

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

Filosofia / kulttuuripolitiikka

Pro gradu -tutkielma

Kevät 2015

50 sivua

Tutkielma on käsiteanalyysi ryhmäsidonnaisista oikeuksista. Se on myös analyysi Will Kymlickan monikulttuurisuusteoriasta teoksen *Multicultural Citizenship* pohjalta. Tutkielmassa nähdään ryhmäsidonnaisten oikeuksien käsite vahvasti Kymlickan muotoilemana, jolloin käsitteen analyysi pohjautuu pääasiassa Kymlickan teoriaan. Huomioin kuitenkin sen liitokset muihin teoreetikoihin ja sellaisiin lähikäsitteisiin kuten ryhmäoikeudet ja vähemmistöoikeudet. Ryhmäsidonnaiset oikeudet Kymlickan teoriassa nähdään tutkielmassa periaatteeltaan hyväksyttävänä, mutta jossakin määrin ongelmallisena yksilöiden oikeuksien kannalta. Tuon tutkielmassa joidenkin teoreetikojen avulla esiin sen ristiriidan, joka voi syntyä vähemmistöryhmien oikeuksien ja yksilöiden oikeuksien välille. Yksilöiden oikeudet saattavat olla vaarassa sekä ryhmän sisällä olevien että ryhmän ulkopuolella olevien yksilöiden kohdalla. Kymlickan teoria puolustautuu ensin mainitussa tapauksessa selkeämmin, mutta jälkimmäisessä tapauksessa ristiriita jää teoreettisella tasolla voimaan. Korostankin tutkielmassa ryhmäsidonnaisten oikeuksien käytännön sovellutusten demokraattisen järjestämisen merkitystä ristiriitojen välttämiseksi.

Avainsanat: Will Kymlicka, ryhmäsidonnaiset oikeudet, vähemmistöt, yksilöt, monikulttuurisuus, liberalismi.

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	4
2 MONIKULTTUURINEN KANSALAISUUS	7
2.1 Kansalaisuus ja monikulttuurisuus yhdessä ja erikseen	7
2.2 Kymlickan monikulttuurisuusteoria, multicultural citizenship	11
3 RYHMÄSIDONNAISET OIKEUDET	18
3.1 Ryhmäsidonnaiset oikeudet osana Kymlickan hahmottelemaa monikulttuurista maailmaa	18
3.2 Ryhmäsidonnaisten oikeuksien kritiikki	21
3.2.1 Suhde lähikäsitteisiin – ongelma alkaa saada valoa	27
3.2.2 Erityiset argumentit ryhmäsidonnaisten oikeuksien puolesta	33
4 YHTEENVETO	39
5 PÄÄTELMÄT JA JATKOKESKUSTELU	42
LÄHTEET	47

1 JOHDANTO

Tähän työhön ryhtyessäni lähdin aluksi tutkimaan Will Kymlickan monikulttuurisuusteoriaa ja etenkin teosta *Multicultural Citizenship* (1995), koska teos oli jollakin tapaa innostanut minua sen aikaisemmin luettuani. Innostavuudestaan ja selkeän johdonmukaisesta esitystavasta huolimatta teos jätti joitakin kysymyksiä ja epäselvyyksiä, jotka vielä tarkemmin hahmottumatta jäivät kytemään mieleeni ensimmäisen lukukerran jälkeen. Se, että teoksen käsittelemät aihepiirit, kuten maahanmuutto ja vähemmistöjen asema, ovat olleet näkyvästi esillä ympäröivässä yhteiskunnassamme ja siellä käytävissä keskusteluissa, herätti minussa mielenkiinnon palata uudestaan teoksen pariin. Teoksen ratkaisematta jättämistä kysymyksistä johtuen totesin, että teos vaatii vielä tarkempaa tutustumista ja uudenlaista lähestymiskulmaa, ainakin omalta osaltani.

Pohdin aluksi käsitettä monikulttuurinen kansalaisuus sillä mielellä, että vaatisiko tuon käsitteen avaaminen vielä paneutumista. Ilman sen erityisempää suunnitelmaa, vain aihetta kohtaan tuntemani kiinnostuksen motivoimana, hahmottelin käsiteanalyysiä koskien käsitettä monikulttuurinen kansalaisuus. Käsite voidaan toki ymmärtää myös Kymlickan koko teoriana, jossa hän kuvaa kansalaisuutta ja sen oikeudenmukaista järjestämistä monikulttuurisessa yhteiskunnassa. Käsitteenä monikulttuurinen kansalaisuus on suomenkielessä melko vähän käytetty, joten se tarjoaisi uusia polkuja tutkittavaksi. Kymlickan teoria puolestaan on hyvin tunnettu, mutta minulle teorian saama vastaanotto akateemisessa maailmassa sekä sen mahdollinen kritiikki olivat tuntemattomia, ja mielenkiintoiseksi kysymykseksi nousikin mielessäni kuinka teoria vastaa saamaansa kritiikkiin ja onko teoria yhä elinvoimainen nykypäivänä.

Hyvin pian kirjoitusprosessin aloitettuani huomasin, että Kymlickan teorian ytimen voi tiivistää erään spesifimmän käsitteen ympärille, jonka muotoileminen oli nähdäkseni Kymlickan teorian tärkein anti. Näin ollen tuon käsitteen analysoiminen tuli myös minun omassa selvitys- ja kirjoitustyössäni väistämättä mukaan tärkeässä roolissa. Ennen pitkää käsitteen tutkimisesta tulikin se pääasiallinen mielenkiinnonkohteeni ja hiljalleen huomasin tekeväni tutkielmaa nimenomaan siitä. Käsite on *ryhmäsidonnaiset oikeudet*. Myöskään tämä käsite ei ole juuri tuossa muodossa laajalti käytetty suomen kielessä, mikä nähdäkseni

lisäsi tarvetta sen filosofiselle käsiteanalyysille. Asian käsittelystä ei kuitenkaan tullut niin yksiselitteistä. Kun käsiteanalyysissä kysyy kysymyksiä kuten ”mikä?” ja ”mitä?”, nousee usein jatkokysymyksenä kysymys ”mitä se merkitsee tuolta tai tältä kannalta?”. Niin kävi tässäkin tapauksessa. Käsiteanalyysini kanssa rinnakkain kulkeekin jatkoanalyysi siitä, mitä Kymlicka käsitteellä haluaa sanoa ja mitä käsite merkitsee maailmassa ja monikulttuurisessa yhteiskunnassa, jossa pyritään luomaan oikeudenmukaisia suhteita kansalaisten ja kansanryhmien välille.

Will Kymlickan *Multicultural Citizenship*-teoksen julkaisusta on tänä vuonna kulunut kaksikymmentä vuotta. Tuossa teoksessa Kymlicka tuo ehkä selkeimmin eriteltyinä teoriansa ytimen ja ryhmäsidonnaisten oikeuksien perustelut esiin yksien kansien välissä. Tässä tutkielmassa teen tulkintani Kymlickan teoriasta ja käytän sitä viitekehyksenä varsinaisen aiheen, ryhmäsidonnaisten oikeuksien, analyysissä. Tutkielmani on sekä käsiteanalyysi ryhmäsidonnaisista oikeuksista että niiden kasvuympäristön, eli Kymlickan monikulttuurisuusteorian sisällön tarkastelu. Esittelen teorian sellaisena kuin se Kymlickan toimesta kaksikymmentä vuotta sitten esitettiin. Sen lisäksi tarkastelen, mitä kritiikkiä teoria on saanut ja miten teoria kritiikkiin vastaa. Nähdäkseni ryhmäsidonnaiset oikeudet toimivat koko Kymlickan teorian kulmakivenä, ja niiden olemassaolon puolustaminen on itse asiassa hänen teoriansa tärkein teesi. Kymlicka on sitä mieltä, että monikulttuurisuuden kontekstissa tasa-arvoista kansalaisuutta ei ole tarjolla kaikille kansalaisille pelkästään muodollisten yhtäläisten oikeuksien kautta, vaan että tarvitaan ryhmäsidonnaisia oikeuksia tuon tavoitteen saavuttamiseksi. Tutkielmani lähteekin liikkeelle kansalaisuuden lyhyestä määrittelystä kansalaisuuteen liittyvien oikeuksien kautta päätyen nykyajan monikulttuuriseen maailmaan ja Kymlickan monikulttuuriseen kansalaisuuteen, jonka määrittävänä tekijänä ja toimivuuden elinehtona ryhmäsidonnaiset oikeudet ovat.

Ennakoin hypoteesinomaisesti jo aikaisessa vaiheessa selvitystyötäni erästä kysymystä, joka mahdollisesti tulee teksteissä vastaan: Onko ryhmäoikeuksien tai ryhmäsidonnaisten oikeuksien olemassaolo reilua kaikkien kannalta? Mitä ristiriitoja vähemmistöoikeuksien myöntämisestä voi syntyä? Kysymys nousikin tutkimusmateriaaleissani esiin, ja tein siitä tarkemman muotoilun tutkimuskysymykseksi, josta kohta lisää. Kysymys on haastava

siksi, että näinkin oleellinen kysymys ja siihen liittyvät väittämät minun piti tutkimustyötä tehdessäni etsiä melko syvältä Kymlickaa kommentoivista teksteistä. Mielestäni kysymys, joka oli usean kirjoittajan mukaan tärkeä, mutta joka oli silti esitetty vain osittain, vaati selkeämpää muotoilua ja vastausta. Sen kautta on myös helppoa argumentoida ryhmäsidonnaisten oikeuksien periaatteellista puolustusta tai vastustusta.

Tutkimuskysymykseni ovat:

1. Mitä tarkoittaa ryhmäsidonnaiset oikeudet? Miten ne Kymlickan teorian läpi tarkasteltuna manifestoituvat reaali maailmaan? Miten Kymlicka oikeuttaa niiden olemassaolon ja keskeisen aseman hänen teoriassaan sekä perustelee niiden tärkeyden oikeudenmukaisen monikulttuurisen kansalaisuuden rakennusaineena?
2. Ovatko Kymlickan puolustamat ryhmäsidonnaiset oikeudet ristiriidassa yksilöiden oikeuksien ja heidän tasa-arvoisen kohtelun kanssa?

En tule tutkielmani varsinaisessa tutkimusosuudessa tarttumaan syvällisesti minkään maan poliittisiin käytäntöihin tai toteutuneisiin faktoihin, vaan tarkastelen aiheitani periaatetasolla ja teoreettisesti käyttäen faktoja ja reaalikäytäntöjä vain esimerkkeinä käsitteiden ja teorioiden avaamiseksi ja selittämiseksi. Siellä missä tuon teoriaa kohti reaali maailmaa, teen sen siksi, että teoria joutuisi haasteen eteen ja hyvältä vaikuttavat periaatteet saisivat tarpeen niin vaatiessa toisenlaistakin valoa. Kuitenkin viimeisessä luvussa avaan hieman sivupolkuja, jotka tästä tutkielmasta nousevat, mutta joiden käsittely ei tähän teoreettiseen viitekehykseen nyt sopinut. Nuo sivupolut ovat sellaisia, joissa tahdon osoittaa teorian sovellettavuutta käytännön monikulttuurisuuskysymyksiin myös Suomessa. Ne myös muistuttavat tämän aiheen ajankohtaisuudesta käytännöllisellä tasolla, vaikka minun tutkielmani suunta kulkeekin lähtökohtaisesti teoreettisen tutkimuksen kautta käytännön sovellutuksiin. Onhan aina mieltä stimuloivaa huomata kohtaamispisteitä, joissa jokin tuttu teoria ja käytännön maailma tulevat yhteen. Myös Kymlickan työssä teoria ja käytäntö ovat kulkeneet usein rinnakkain. Varsinaisen tutkimusaiheeni, ryhmäsidonnaisten oikeuksien, pohjustukseksi ja aihepiiriin avaamiseksi käyn ensin hieman läpi aihetta sivuavaa käsitteistöä sekä Kymlickan monikulttuurisuusteoriaa niiltä osin kuin olen katsonut aiheen sujuvan käsittelyn kannalta tarpeelliseksi.

2 MONIKULTTUURINEN KANSALAISUUS

2.1 Kansalaisuus ja monikulttuurisuus yhdessä ja erikseen

Teoreettisessa keskustelussa kansalaisuus määritellään tai sitä kuvaillaan usein sen kautta, mitkä ovat kansalaisten mahdollisuudet ja etenkin oikeudet (ja velvollisuudet) kansalaisena (esim. Kuusela & Saastamoinen 2006, 9). T.H. Marshall (1992) jakaa klassisessa kansalaisuuden kuvauksessaan kansalaisuuden kolmeen osaan tai elementtiin, joiden voidaan ajatella kuvaavan kansalaisuuden kehitystasuja. Nämä ovat kansalais-, poliittinen-, ja sosiaalinen elementti. Kansalais-elementti koostuu niistä tekijöistä, jotka ovat välttämättömiä yksilönvapaudelle, kuten sananvapaus, uskonnonvapaus, oikeus omistaa ja tehdä sopimuksia sekä oikeus puolustaa omia oikeuksia tarvittaessa vaikka tuomioistuimessa. Poliittinen elementti tarkoittaa oikeutta osallistua poliittiseen toimintaan joko itse toimien tai äänioikeuttaan käyttäen. Sosiaalinen elementti pitää sisällään oikeuden taloudelliseen toimeentuloon ja turvallisuuteen sekä oikeuden täyspainoiseen osallisuuteen ja ihmisarvoiseen kohteluun yhteiskunnassa. (Marshall 1992, 8). Näiden oikeuksien kehitys on seurannut valtiollisten olojen historiallista kehityskulkua ja uudenlaisten yhteiskuntien syntymistä. Kukin oikeus on syntynyt omana aikanaan, kun yhteiskunta on ollut kypsä. Kansalaisuus on sekä laillinen status että käytäntö, joka koko ajan progressiivisesti laajentaa alaansa sisällyttääkseen piiriinsä erilaisia oikeuksia (Isin & Wood 1999, ix).

Keskisen ja Vuoren mukaan Marshallin teoria keskittyy vain kansalaisuuden muodolliseen ja julkiseen puoleen ollen näin melko rajoittunut. Myöhemmin tieteellisessä keskustelussa onkin pyritty näkemään kansalaisuus paljon laajempaa käsitteenä. Useat kansalaisuusmallit, Marshallin malli mukaan lukien, rakentuvat universaalien kansalaisuuden ajatukselle. Moni uudempi tutkimus on kuitenkin kritisoinut universaalien kansalaisuuden ideaa ja erojen kuten sukupuolen, luokan ja etnisyyden sivuuttamista kansalaisuusteorioissa. Vaikka yhteiskunnallisen kamppailun tuloksena monet uudet ryhmät ovat saavuttaneet kansalaisoikeudet ja muodollisen kansalaisuuden, on edelleen olemassa näkymättömiäkin ulossulkemisen prosesseja, jotka tuottavat eroja kansalaisuuden toteutumiseen. (Keskinen & Vuori 2012, 11-13.)

Lisäksi Saastamoisen ja Kuuselan (2006, 137) mukaan kansalaisuus on vain historiallinen ilmiö ja sen sisällön ja alan muutokset ovat sidoksissa erilaisiin historiallisiin aikakausiin. Saastamoinen ja Kuusela jatkavat, että ei ole mitään universaalia kansalaisuutta: ”Satunnaisesti määritelty kansalaisuus on antanut hallitsevalle ihmisryhmälle tietyt oikeudet, sulkenut tietyn ihmisryhmän oikeuksien ulkopuolelle ja esittänyt yleisen näkemyksen siitä, mitä hyvän kansalaisen hyveet ovat”.

Pyykkösen mukaan kansallisvaltiossa kansa etnis-kulttuurisessa merkityksessä ja kansa poliittisessa merkityksessä liitettiin pitkään vahvasti toisiinsa. Tietyn maan kansalaiset on käsitetty kulttuurisesti homogeeniseksi ryhmäksi. Yksilön kulttuurinen samanlaisuus suhteessa enemmistöön on nähty poliittisen subjektiivisuuden ja toimijuuden edellytyksenä. Samanlaisuutta edustaville kansalaisille poliittiset oikeudet ovat avautuneet ”luonnollisina”, mutta samuudesta poikkeavien oikeudet ovat olleet ehdollistettuja, ja heidän on täytynyt samastua enemmistöön saadakseen täydet kansalaisoikeudet. Sittenkin kansalaisuuden ja kansallisuuden suhde ei ole ollut enää niin sidottu. Etniskulttuurisen moninaisuuden lisääntyminen ja erilaisten ryhmien lisääntyneet vaatimukset omien ryhmäoikeuksiensa huomioimisesta on haastanut yksietnisen kansalaisuuskäsityksen. Uudeksi kysymykseksi kansalaisuuden määrittelyssä onkin noussut se, missä määrin vähemmistöoikeuksia voidaan myöntää suhteessa universaaleihin kansalaisoikeuksiin ja liberaaliin kansalaisuuteen. (Pyykkönen 2007, 18-19.)

Itse näkisin, että Marshallin tapaan muotoillun universaalien kansalaisuuden voidaan ajatella vertautuvan liberaaliin oikeuskäsitykseen, jossa kaikilla on muodollisesti tasa-arvoiset oikeudet ja mahdollisuudet tavoitella onneaan. Kuitenkin vähemmistöjen ollessa kyseessä, on molempia lähtökohtia ajateltava uudella tapaa, jos siis muodollisesta tasa-arvosta tahdotaan siirtyä käytännössä toteutuvaan mahdollisuuksien yhtäläisyyteen kansalaisten välillä. Universaalia kansalaisuutta voidaan haastaa jollakin monikulttuurisella kansalaisuusteorialla ja liberaalin yhteiskunnan kansalaisoikeuksia on lähestyttävä ottamalla huomioon vähemmistöoikeudet. Monikulttuurisuus tuo siis uuden näkökulman siihen, miten kansalaisuutta ja siihen liittyviä oikeuksia havainnoidaan.

Miten kansalaisuuskäsitykset taipuvat nyky maailmaan ja -keskusteluun, erityisesti

monikulttuurisuuden kontekstissa? Tarjolla on joitakin teorioita kansalaisuudesta, joissa monikulttuurisuus on keskiössä. Yksi tällainen on Will Kymlickan 'multicultural citizenship', eli teoria monikulttuurisesta kansalaisuudesta.

Käsitteessä 'monikulttuurinen kansalaisuus' yhdistyy kaksi käsitettä, monikulttuurisuus ja kansalaisuus. Toisin muotoiltuna kysymyksessä on kansalaisuus, jossa näkökulmana on monikulttuurisuus. Voidaan kysyä esimerkiksi, mitä on kansalaisuus monikulttuurisessa maailmassa tai valtiossa. Tällöin on muistettava kansalaisuuden näkökulma, eikä keskittyä pelkästään monikulttuurisuusteoriaan. Kansalaisuuden tarkasteluun kuuluu olennaisesti yksilön tai ihmisryhmän oikeuksien ja velvollisuuksien sekä identiteetin ja osallistumisen kaltaisten seikkojen huomioiminen.

Esimerkiksi Keskinen ja Vuoren (2012, 10) mukaan kansalaisuuden piiriin kuuluu kysymykset monien keskeisten yhteiskunnallisten oikeuksien toteutumisesta, kuten oikeus äänestää ja oikeus koulutukseen, sekä kysymykset oikeuksiin liittyvistä ehdoista ja velvollisuuksista. Keskinen ja Vuori kuitenkin jatkavat, että nykykeskustelussa yhä keskeisempinä kansalaisuuden aspekteina käsitellään lisäksi osallisuutta, osallistumista ja kuulumista (emt., 11). Kymlicka suorittaa tämän tarkastelun monikulttuurisuuden kontekstissa, jolloin kyseessä on siis etnis-kulttuurisesti erilaisten kansalaisten suhde toisiinsa ja valtioon. Kymlicka käyttää siis aihepiiristä englanninkielistä käsitettä 'multicultural citizenship'. Vaikka kansalaisuutta on tutkittu paljon ja se on saanut yhä uusia muotoiluja ja korostuksia, siis erilaisia lähestymistapoja, ei kuitenkaan 'monikulttuurinen kansalaisuus' nähdäkseen ole käsitteenä vakiintunut suomalaisen tutkimukseen. Kiinnostavaa on, olisiko käsitteellä sellaisenaan, siis Kymlickan teorian ulkopuolella, tarjota jotakin omaa ja uutta näkökulmaa kansalaisuuteen, vai voiko käsitteen lukea esimerkiksi kulttuurisen kansalaisuuden alakäsitteeksi. Kysymys monikulttuurisuudesta kansalaisuuden käsitteen yhteydessä on nykypäivänä joka tapauksessa ohittamaton.

Kymlickan suuhun ja englannin kieleen käsite multicultural citizenship vaikuttaa sopivan luontevasti, mutta riittäisikö suomen kielessä käsite monikulttuurisuus kuvaamaan niitä keskusteluita, joita esimerkiksi tässä tutkielmassa esittelen? Monikulttuurisuus on käsite,

joka laajuudessaan ja epämääräisyydessään on helppo taivuttaa yhteyteen kuin yhteyteen niin, että keskustelukumppani ymmärtää riittävästi mihin käsitteellä kulloisessakin asiayhteydessä viitataan. Monikulttuurisuus on myös dominoiva käsite, sillä se sitoo muut sen yhteydessä käytetyt käsitteet vahvasti omaan aihepiiriinsä kuuluviksi. Kun keskustellaan monikulttuurisuudesta, sisältyy keskusteluun usein myös arvolataus: onko se hyvää, vai onko se huonoa? Riippumatta vastaajan henkilökohtaisesta kannasta, on totuus kuitenkin, että monikulttuurisuus on tavallista ja se on monin paikoin vallitseva asiantila, fakta.

Kymlicka on henkilö, jonka vaikutus monikulttuurisuus- ja kansalaisuuskeskusteluun on ollut huomattava, etenkin Kanadassa, jossa hän on toiminut akateemisen uransa ohella myös hallituksen neuvonantajana. Kanada puolestaan on monikulttuurisen kansalaisuuden kannalta merkittävä maa, sillä se oli ensimmäinen maa maailmassa, joka omaksui viralliseksi politiikakseen monikulttuurisuuden (Canadian Multiculturalism... 2012). Kanada on saanut paljon ihailua osakseen noudattamastaan politiikasta johtuen, mutta asian käänttöpuolena on ollut myös haasteita. Monikulttuurisuuspolitiikka saattaa nostattaa erilaisia tunteita erilaisessa asemassa olevien vähemmistöryhmien sisällä. Kanadassa jotkut kanadanranskalaiset ovat vastustaneet Kanadan monikulttuurisuuspolitiikkaa, sillä he pelkäävät, että se asettaa maahanmuuttajien oikeudet samalle viivalle ranskankielisten vaatimusten kanssa (Kymlicka 1995, 17). Monikulttuurisuus ilmenee siis monella tapaa ja käsitteen sisälle luettavat ilmiötkin ovat moninaiset, eikä sitä näin ollen pidä ymmärtää vain yksikasvoisena politiikkana tai toteutustavaltaan monoliittisena annettuna asiantilana, edes 'monikulttuurisessa' valtiossa.

Fentonin (2004, 53) mukaan monikulttuurisuutta on käsitelty monilla akateemisen keskustelun aloilla. Hän jatkaa, että politiikan teoriassa se on usein osallisena keskustelussa demokraattisten valtioiden arvoista sekä yksilöiden ja ryhmien oikeuksista, kun taas filosofiassa se esitetään haasteena tavanomaisille teorioille ja eräänlaisena uutena katsantokantana. Monikulttuurisuus voi siis olla nähdäkseni asioiden tila, politiikka, haaste, arvo tai katsantokanta.

Jos paltaan vielä kansalaisuuden käsitteeseen, on se vieläkin laajempi ja epämääräisempi

kuin monikulttuurisuus. Siksi onkin syntynyt erilaisia korostuksia, joilla käsitettä lähestytään, tutkitaan ja rajataan kulloiseenkin asiayhteyteen. Kansalaisuuden käsitteen määrittely on jollakin tavalla edelleen jatkuvasti käynnissä. Keskustelu monikulttuurisesta kansalaisuudesta voisi nähdäkseni lähteä liikkeelle tästä lähtöasetelmasta, jossa keskustelun tai tutkimuksen selkeyttämiseksi kansalaisuuden käsitettä on tarpeen rajata, ja monikulttuurisuus on se asiantila, joka on kansalaisuutta koskevien kysymysten ja vastausten kannalta merkittävä tekijä.

Yksilön kannalta monikulttuuriseen kansalaisuuteen kuuluu tavallaan kahden maailman, siis kahden elinpiirin, kansalaisuutta. Yksilö on sekä valtion kansalainen että oman kansanryhmänsä kansalainen. Jos ajatellaan, että yksilö toteuttaa kansalaisuuttaan kontekstissa, jossa monikulttuurisuus on määrittelevä tekijä, ottaa hän osaa johonkin yleiseen (kansalaisuuteen) tuoden mukanaan jotakin yksityistä (oman kulttuuritaustansa). Se, että tuo yksilö on kanssakäymisessä muiden yksilöiden kanssa tarkoittaa, että yksilöiden viiteryhmistään mukanaan tuomat erilaiset kulttuuritaustat kohtaavat kansalaisuuden areenalla, jossa jokaisella on esittää tuolle kansalaisuuden toteutumislle omat toiveensa. Tällöin monikulttuurisuus, siis monien kulttuurien samanaikainen läsnäolo tietyssä valtiossa, vaikuttaa kansalaisuuden ja sen sisällön määrittelyyn erilaisia kulttuureja edustavien yksilöiden kautta.

2.2 Kymlickan monikulttuurisuusteoria, multicultural citizenship

Käsitellessään monikulttuurisuutta Kymlicka rajaa kulttuurin käsitteen tarkoittamaan kansakuntia ja kansoja, jolloin monikulttuurisuus nousee kansallisista ja etnisistä eroavaisuuksista (esim. Kymlicka 1995, 18). Siksi tässäkin tutkielmassa puhuttaessa ryhmäsidonnaisista oikeuksista, tarkoitetaan nimenomaan kansallisia ja etnisiä ryhmiä, vaikka muitakin vähemmistöryhmiä voidaan ottaa esimerkin vuoksi vertailuun ja havainnollistamaan asioita. Maahanmuutto ja kansallisten vähemmistöjen olemassaolo ovat Kymlickan mukaan kaksi yleisintä kulttuurillisen diversiteetin lähdeä moderneissa valtioissa. Puhuessaan kansallisista vähemmistöistä Kymlicka ei tarkoita ihmisten alkuperää tai rotua, vaan kulttuuriryhmää, joka toteuttaa tiettyä kulttuuria, mutta jonka

jäsenet saattavat edustaa useitakin erilaisia alkuperiä. (Emt., 23-24.) Kymlicka käsittelee pääasiassa näitä kahta ryhmää, kansallisia vähemmistöjä ja maahanmuuttajia, puhuessaan ryhmäsidonnaisista oikeuksista. Nämä ovat ne ryhmät, joiden välillä myös eroavaisuudet oikeuksissa ovat silmiinpistävimmin läsnä, mitä seikkaa Kymlicka pyrkii myös perustelemaan.

Kirjassaan *Multicultural Citizenship* (1995) Kymlicka esittää teoriansa sen hetkisessä muodossaan yksien kansien välissä. Kirjan alaotsikko on 'A Liberal Theory Of Minority Rights'. Kirjan kysymyksenasettelu voidaan nähdä kolmiosaisena, ainakin tämän tutkielman aiheen näkökulmasta. Yksi kirjan pääkysymyksistä on miksi ihmisiä ei voi kohdella pelkästään yksilöinä jättäen huomiotta heidän etniset tai kansalliset identiteettinsä (emt. 193). Eikö olisi tasa-arvoista kohdella kaikkia kansalaisia yksilöinä, joilla on täysin samat oikeudet ja velvollisuudet riippumatta heidän etnisestä tai kansallisesta taustastaan? Kymlickan mukaan tämä ei olisi toimivaa tasa-arvon kannalta. Tällainen sokea yhdenmukainen kohtelu ei välttämättä johtaisi todelliseen tasa-arvoisuuteen eri kansanryhmien välillä. Monikulttuurinen kansalaisuus toisin sanoen edellyttää tiettyjä ryhmäsidonnaisia oikeuksia. Kirjan toinen tärkeä tehtävä on etsiä oikeaa tasapainoa ryhmäsidonnaisten oikeuksien toteuttamisessa niin, että ne eivät riko ryhmään kuuluvien yksilöiden eivätkä toisten ryhmien oikeuksia. Kolmas tämän tutkielman kannalta merkittävä seikka on se, että Kymlicka tekee kirjassa erottelua erilaisten vähemmistöryhmien välillä sen mukaan, ovatko ne etnisiä vähemmistöjä vai kansallisia vähemmistöjä. Näiden eri ryhmien oikeudet voivat myös poiketa toisistaan. Tähän liittyvä jaottelu koskee valtiota ja sen suhdetta vähemmistöihinsä. Valtio voi olla monen kansallisuuden valtio (multination state) tai polyetninen valtio (polyethnic state). Tässä erottelussa rajat eivät tosin ole tarkkoja, vaan esimerkiksi Kanada ja Suomi voidaan lukea ainakin ensin mainittuihin, mutta myös jälkimmäisiin valtioihin, josta lisää myöhemmin. (Esim. emt., 11-22.)

Multicultural Citizenship -teoksen kolme teesiä tai aihepiiriä, joista teorian oleellinen sisältö muodostuu:

1. Kansalaisten tasa-arvoon pyrkivässä valtiossa tarvitaan ryhmäsidonnaisia

oikeuksia.

2. Minkälaisia kansalaisryhmiä on olemassa, jotka nauttivat näistä oikeuksista?
Minkälaisia erilaisia valtioita erilaisten kansalaisryhmien olemassaolo synnyttää?
3. Mikä on ryhmäsidonnaisten oikeuksien toteuttamisen oikea tasapaino?

Kymlickan (1995, esim. 34) lähtökohtana monikulttuurisen kansalaisuuden teorialleen on liberalistisen perinteen mukainen ajatus siitä, että kaikki ihmiset ovat tasa-arvoisia ja heidän tulisi olla vapaita tavoittelemaan omaa onnellisuuttaan. Tämä ajatus voidaan kuitenkin ymmärtää kahdella tavalla. Toinen tapa on asettaa kaikki ihmiset samalle viivalle riippumatta heidän taustastaan, kun taas toinen tapa pyrkii takaamaan ihmisille tasa-arvoisen lähtöasetelman nimenomaan sen kautta, että ottaa huomioon heidän taustansa - tässä tapauksessa etnis-kulttuurisen taustansa. Liberalismi on Kymlickan mukaan ymmärretty nykyaikana väärin. Hän toteaa, että laajalti uskotaan, että liberaalit vastustavat etnisyyden ja kansallisuuden poliittista tunnustamista, ja että ryhmäsidonnaisten oikeuksien vaatiminen on poikkeuksellista liberaalin tradition pitkässä historiassa (Kymlicka 1995, 50). Kymlicka jatkaa, että tämä on väärinymmärrys. Vähemmistöjen oikeudet ovat pitkään olleet tärkeä osa liberaalia teoriaa, ja vasta viime aikoina traditioon on sekoittunut ajatuksia vähemmistöjen erityistarpeiden huomiotta jättämisestä (emt., 50). Esimerkiksi liberalismiin synnyinsijoilla - Britanniassa, Ranskassa ja Yhdysvalloissa - vähemmistöoikeudet on joko jätetty huomiotta tai niihin on suhtauduttu pitkälti vain kuriositeettina (emt., 194).

Itse asiassa Kymlickan mukaan liberalismiin piirissä on ollut hyvin kirjavia näkemyksiä vähemmistöoikeuksista, vaihdellen niiden vahvasta kannatuksesta voimakkaisiin ennakkoluuloihin, mutta hyvin harva ajattelija tradition piirissä on silti väittänyt, että vähemmistöoikeudet olisivat liberalismiin perusajatusta vastaan. Vähemmistöoikeuksien saama vastustuskin on johtunut muista, käytännöllisistä, syistä. Liberaalien ajattelijoiden keskuudessa epäoikeudenmukaisuudet vähemmistöjä kohtaan on hyväksytty vain käytännön syistä, esimerkiksi vakauden nimissä. Kymlicka korostaa vielä, että vähemmistöoikeuksien pitäminen liberalismiin vastaisena on todellakin täysin nykyaikainen ajatus, jota jotkut keskustelijat ovat virheellisesti tuoneet esiin. (Kymlicka 1995, 68.)

Tässä vaiheessa on hyvä nostaa esiin, että liberalismi ei ole yksiselitteinen käsite, vaan se pitää aina tulkita asiayhteydessään. Näkisin, että liberalismi tarkoittaa Kymlickan teorian yhteydessä eräänlaista löyhää peruseriaatetta siitä, että yksilönvapaus on yhteiskunnan tärkein arvo. Sen mukaan kaikilla yksilöillä tulisi olla tavalla tai toisella samanlaiset oikeudet, vapaudet ja mahdollisuudet elämässä. Kymlickan (1995, 80) mukaan liberalismiin määrittelevin tekijä on, että se myöntää jokaiselle yksilölle tietyt perustavanlaatuiset vapaudet. Erityisesti se antaa ihmisille laajan valinnanvapauden päättää omasta tavastaan elää. Lisäksi se antaa ihmisten valita näkemyksensä hyvästä elämästä ja tarjoaa mahdollisuuden tavoitella tuota elämää. (Emt., 80.)

Voidaan löytää erilaisia näkemyksiä siitä, miten liberalismiin tavoite parhaiten toteutetaan niin, että se on toimiva ja oikeutettu. Kymlickan (emt., 75) oma näkemys on, että vähemmistöjen oikeudet eivät ole ristiriidassa yksilönvapauden kanssa, vaan jopa edistävät sitä. Hän jatkaa, että vähemmistöjen oikeuksien kunnioittaminen voi laajentaa yksilöiden vapautta, koska vapaus on vahvasti liitoksissa kansallisiin¹ kulttuureihin (emt., 75-80). Kymlickan mukaan vapaus pitää sisällään mahdollisuuden tehdä valintoja erilaisten vaihtoehtojen välillä, ja kansalliset kulttuurimme ja elämäntapamme tarjoaa nuo vaihtoehdot, jonka lisäksi se tekee ne meille merkityksellisiksi. Tässä on Kymlickan mukaan siis yksi seikka, joka puoltaa ryhmäsidonnaisia oikeuksia, ainakin liberalismiin periaatteiden toteutumisen hengessä. Ryhmäsidonnaiset oikeudet, jotka tukevat yksilöiden kosketusta kulttuuriinsa, lisäävät heidän valinnanmahdollisuuksiaan ja auttavat heitä tekemään merkityksellisiä valintoja. (Emt., 83-84.)

Puhuessaan monikulttuurisuuden politiikasta Kymlicka kuvailee yhteiskuntien tilannetta, jossa monet eri vähemmistöryhmät vaativat olemassaolonsa tunnustamista sekä kulttuuristen erityispiirteidensä hyväksymistä ja tukemista. Tästä hän käyttää käsitettä monikulttuurisuuden haaste. Kymlicka lähtee purkamaan haastetta jakamalla vähemmistöjä erilaisiin ryhmiin. Ensimmäinen ryhmä on ”kansalliset vähemmistöt”. Tähän ryhmään kuuluvat vähemmistöt, joiden olemassaolo valtion alueella ei perustu maahanmuuttoon, vaan heidän asemansa on ollut jollakin tapaa itsehallinnollinen ja maantieteellisesti

¹ Käytän tässä käsitettä kansallinen kulttuuri, vaikka Kymlicka käyttää käsitettä societal culture, jonka voisi perustellusti suomentaa toisinkin. Kymlicka kuitenkin kuvailee käsitettä tavoilla, joihin suomenkielessä sopii paremmin käytettäväksi käsite kansallinen, eikä esimerkiksi yhteiskunnallinen. Tilalla voisi myös käyttää yksinkertaisesti sanaa 'kulttuuri'.

keskittynyt, mutta myöhemmin laajempaan valtioon liitetty. He tahtovat usein säilyttää erillisyytensä valtakulttuurista ja vaativat itselleen valtaa suojella oman kulttuurinsa erityispiirteitä. (Kymlicka 1995, 10.)

Toinen vähemmistöryhmä syntyy maahanmuutosta, ja näitä ryhmiä Kymlicka kutsuu etnisiksi ryhmiksi. Myös he pyrkivät usein saamaan tunnustusta oman kulttuurinsa erityispiirteille, mutta he tekevät sen pyrkimällä integroitumaan yhteiskuntaan ja tarpeen vaatiessa muuttamaan sitä ja sen sääntöjä sisältä käsin, ilman ryhmän korostettua erillisasemaa. (Emt., 1995, 10-11.) ”Vastustaessaan assimilaatiota he eivät yritä pystyttää rinnakkaista yhteiskuntaa, kuten kansalliset vähemmistöt usein pyrkivät tekemään” (emt, 15).

Kymlicka toteaa, että on teoriassa mahdollista, että maahanmuuttajista voi tulla kansallinen vähemmistö. Näin on käynyt uudisasukkaille ympäri maailman ja läpi maailmanhistorian, tosin sillä erotuksella, että nämä ryhmät eivät nähneet itseään maahanmuuttajina, eivätkä pyrkineet integroitumaan uuteen yhteiskuntaan. Päinvastoin, he pyrkivät tuomaan oman yhteiskuntansa mukanaan. Teoriassa tämä olisi mahdollista myös nykyajan maahanmuuttajille, mutta toistaiseksi heille ei ole tarjottu, eivätkä he ole pyytäneet tällaista mahdollisuutta. (Emt., 1995, 15.)²

Edellä nähtyyn vähemmistöryhmien erotteluun Kymlicka perustaa toisen jaottelunsa, jossa valtiota tarkastellaan sen mukaan, onko se monen kansallisuuden valtio (”multination state”) vai polyetninen valtio (”polyethnic state”). Maa, johon kuuluu enemmän kuin yksi kansakunta, on Kymlickan (emt., 11) mukaan monen kansallisuuden valtio, jonka erilliset kulttuuriryhmät muodostavat maan kansalliset ryhmät ja -vähemmistöt. Tapoja, miten monen kansallisuuden valtio syntyy, on erilaisia. Useissa valtioissa, kuten Yhdysvalloissa ja Kanadassa, on monia väestöryhmiä, jotka on tahdonvastaisesti sulautettu osaksi valtiota, joka on hallitsevan ryhmän perustama. Kymlicka lukee näiden maiden joukkoon myös Suomen. Toinen tapa muodostaa monen kansallisuuden valtio on vapaaehtoinen yhteenliittyminen, jossa kaksi tai useampia kulttuureja sulautuvat yhdeksi valtioksi.

2 Ehkä eniten tällaisen ilmiön syntymiseen voidaan nähdä viitattavan keskusteluissa, joissa tuodaan esiin islamismin, eli poliittisen islamin pyrkimykset ulottaa islamilaisen lain vaikutus myös esimerkiksi Eurooppaan.

Tällainen tilanne on esimerkiksi Sveitsissä. (Kymlicka 1995, 11-13.) Se, mihin ryhmään kukin valtio kuuluu, määritellään ilmeisesti melko kevein perustein, eikä mistään kovin tärkeästä ja pysyvästä määritelmästä näyttäisi olevan edes kyse. Useat maat näyttäisivät kuuluvan samaan aikaan eri ryhmiin, ja näkökulmasta riippuen ryhmä saattaisi muuttuakin. Määrittelyt eivät olekaan käsittääkseni tässä tapauksessa millään muotoa lopullisia 'tuomioita' valtiolle tai poliittisia kannanottoja valtion olemukseen liittyen. Määritelmiä onkin ehkä parasta lähestyä vain pragmaattisesti työkaluina, ellei nimenomaisesti ole asiayhteydestä johtuen tarkoitus esimerkiksi asettaa maan vähemmistöjen oloja kritiikin kohteeksi.

Polyetnisen valtion rakennusaineena on maahanmuutto. Tällaisessa tapauksessa maa on ottanut vastaan huomattavan määrän maahanmuuttajia ja suonut heille mahdollisuuden säilyttää myös omaa kulttuuriaan. Nämä ryhmät kuitenkin eroavat kansallisista vähemmistöistä siten, että he harjoittavat kulttuurisia erityispiirteitään vain yksityisessä piirissä ja muuten osallistuvat julkisessa ulottuvuudessa valtaväestön instituutioihin ja käyttävät valtion valtakielisiä asioissaan julkisissa laitoksissa. (Emt. 13-14).

Kymlickan teoriassa monikulttuurisuutta kuvaavat käsitteet kietoutuvat toisiinsa ja menevät välillä päällekkäin, mutta lähtökohtaisesti Kymlicka tekee jaon sen mukaan, että puhutaanko valtion olemuksesta vai kansanryhmän tavasta olla valtion jäsenenä, eli ryhmän asemasta valtiossa. Tämän perusjaon alla valtiot ja ryhmät jaetaan tyypeittäin.

Taulukko 1 selkeyttää Kymlickan jaottelua:

Valtion olemus		Ryhmän asema	
Monen kansallisuuden valtio (Multination state)	Polyetninen valtio (Polyethnic state)	Kansalliset vähemmistöt (National minorities)	Etniset ryhmät (Ethnic groups)

Maa voi olla sekä monen kansallisuuden valtio että polyetninen valtio (Kymlicka 1995, 17). Esimerkiksi Suomessa on useampia virallisesti tunnustettuja kansallisia vähemmistöjä, mutta myös maahanmuuton seurauksena syntyneitä muita vähemmistöryhmiä. Suomi on

siis sekä monen kansallisuuden valtio että polyetninen valtio, jossa vähemmistöryhmät ovat eri asemassa riippuen siitä, ovatko ne kansallisia vähemmistöjä vai lasketaanko ne etnisiin ryhmiin. Kymlicka näkee, että tämä voi synnyttää myös ristiriitoja. Hänen mukaansa esimerkiksi USA on avoimesti polyetninen valtio, jolla on vaikeuksia muistaa, että se on myös monen kansallisuuden valtio, jolla on erityisiä velvoitteita sen kansallisia vähemmistöjä kohtaan. Kääntäen, on myös valtioita, joissa kansallisten vähemmistöjen oikeuksista pidetään tarkasti huolta, mutta jotka unohtavat, että niistä on tullut myös varsin polyetnisiä, minkä seurauksena niiden perinteinen käsitys kansalaisuudesta on jäänyt jälkeen yhteiskunnan muutoksesta. (Kymlicka 1995, 22.) Myös Suomi on saanut tässä asiassa ajoittain moitteita. Palaan suomalaisen järjestelmän kritiikkiin päätösluvussa.

3 RYHMÄSIDONNAISET OIKEUDET

Tämän luvun aluksi ennen aiheeseen sukellusta esitän saatesanoiksi suoran lainauksen Kymlickalta:

In a society which recognizes group-differentiated rights, the members of certain groups are incorporated into the political community, not only as individuals, but also through the group, and their rights depend, in part on their group membership.
(Kymlicka 1995, 174.)

Lainauksen perusteella tulee vahva vaikutelma siitä, että nyt puhutaan jonkinlaisista privilegioista, eli etuoikeuksista joillekin yksilöille sen mukaan mitä ryhmää he edustavat. Privilegion käsitteeseen on usein totuttu liittämään suomen kielessä negatiivisia konnotaatioita: Se on vain tietyille ihmisille varattu erioikeus. Mistä oikeastaan onkaan kyse, jos ei tästä? Tutkielman lopussa palaan tähän kysymykseen, mitä ennen on kuitenkin aloitettava ryhmäsidonnaisten oikeuksien käsitteen purkaminen aivan alusta.

3.1 Ryhmäsidonnaiset oikeudet osana Kymlickan hahmottelemaa monikulttuurista maailmaa

Tässä vaiheessa on huomautettava, että Kymlicka puhuu sekä ryhmäsidonnaisista oikeuksista että ryhmäoikeuksista ja vähemmistöoikeuksista läpi koko Multicultural Citizenship -teoksen. Näillä hän viittaa useimmiten yhteen ja samaan asiaan, minkä vuoksi voidaan sanoa, että teorian käsittelyssä tärkeämpää kuin käsitteellinen tarkkuus ja yksiselitteisyys on asian sisältö, johon viitataan. Nähdäkseni Kymlicka puhuu siis ryhmäsidonnaisista oikeuksista ja niiden oikeutuksesta periaatteena, vaikka antaakin myös käytännön esimerkkejä.

Kymlickan mukaan liberaaleissa demokratioissa ensisijainen lähtökohta kulttuurillisen erilaisuuden hyväksymisessä on kansalaisoikeuksien ja poliittisten oikeuksien turvaaminen

kaikille yksilöille tasapuolisesti. Nämä pitävät sisällään mm. yhdistymis-, uskonnon-, puheen-, liikkuvuuden- ja poliittisen organisoitumisen vapaudet. Nämä yleiset kansalaisuuteen kuuluvat oikeudet tarjoavat useassa tapauksessa jo riittävästi suojaa myös yhteiskunnan moninaisuudelle. Kymlicka jatkaa, että kuitenkin yhä enenevässä määrin on huomattu, että tietyissä tapauksissa yleisten kansalaisoikeuksien lisäksi tarvitaan erityisiä oikeuksia joidenkin ryhmien aseman tukemiseksi. (Kymlicka 1995, 26.)

Kymlicka (emt., 27) muotoilee esimerkiksi kolme tärkeää erityiskeinoa, joilla vähemmistöjen asemaa voidaan ainakin tukea. Nämä ovat nähdäkseen ikään kuin ylätason oikeuksia, joilla varmistetaan että alatason yksittäiset ryhmäsidonnaiset oikeudet voivat toteutua. Nämä erityisoikeudet ovat itsehallinto-oikeudet, polyetniset oikeudet ja erityisedustus-oikeudet.

Itsehallinto-oikeuksien vaatiminen liittyy yleensä monen kansallisuuden valtioihin, joissa kansalliset vähemmistöt vaativat itselleen asemaa, jossa voivat päättää itse asioistaan. Yhdeksi käytännön toteutustavaksi tällaiselle järjestelylle Kymlicka mainitsee federalismin, jossa kansallinen vähemmistö voi toimia tietyllä alueella enemmistönä ja päättää joistain asioista itsenäisesti, ilman valtion enemmistön dominanssia päätöksenteossa. Kymlicka mainitsee, että esimerkiksi Kanadassa federalismiin on päädytty aikanaan juuri siitä syystä, että saataisiin sisällytettyä vähemmistö, Quebecin ranskalaiset, kansakuntaan. (Emt., 27-28.)

Polyetnisissä oikeuksissa on pitkälti kyse siitä, että maahanmuuttajaryhmien ei tarvitse assimiloitua valtakulttuuriin ollakseen hyväksytyjä (emt., 30). Kuuluakseen ryhmäsidonnaisiin oikeuksiin on näiden oikeuksien pidettävä sisällään jotakin muutakin kuin vain yleisten kansalaisoikeuksien harjoittamisen mahdollisuuden. Kymlicka mainitsee, että jotkut etniset vähemmistöt ovat esimerkiksi vaatineet julkista rahoitusta kulttuurinsa ja uskontonsa harjoittamisen tueksi. Polyetnisiin oikeuksiin kuuluu myös uskontoihin liittyvät vaatimukset, joissa jokin ryhmä vaatii itselleen poikkeuslupaa rikkoa jotakin sääntöä tai lakia uskontoonsa vedoten. Tällainen poikkeus voi liittyä esimerkiksi pukeutumiseen. Polyetnistien oikeuksien avulla erilaiset ryhmät voivat ilmaista omaa kulttuurillista erilaisuuttaan ilman pelkoa siitä, että joutuvat yhteiskunnassa syrjityiksi.

Toisin kuin itsehallinto-oikeuksien, polyetnisten oikeuksien tarkoituksena on tukea integraatiota, eikä siis itsehallintopyrkimyksiä. (Emt., 31.) Polyetniset oikeudet ovat siis usein hyvin konkreettisesti näkyviä oikeuksia, joille toivotaan hyväksyntää valtakulttuurin keskellä. Tarkoituksensa vastaisesti tällaisten oikeuksien voi ajatella synnyttävän myös epäluuloisuutta ympäröivissä ryhmissä. Kymlicka on kuitenkin sitä mieltä, että maahanmuuttajien ja heikossa asemassa olevien ryhmien vaatimukset polyetnisistä- ja edustus-oikeuksista ovat pääasiassa vaatimuksia inklusiosta ja täydestä jäsenyydestä yhteiskunnassa. Tällaisten vaatimusten näkeminen jonkinlaisena uhkana valtiolliselle yhtenäisyydelle on Kymlickan mukaan epäuskottavaa ja usein vain heijastelee piilotettua tietämättömyyttä ja suvaitsemattomuutta näitä ryhmiä kohtaan. (Emt., 192.)

Räikkä on sitä mieltä, että ryhmäsidonnaisten oikeuksien puute todellakin johtaa vähemmistöjen assimilaatioon yhteiskunnassa. Räikkä jatkaa, että kysymys ryhmäsidonnaisten oikeuksien moraalista oikeutuksesta on jopa triviaali, ja että ryhmäsidonnaisten oikeuksien kieltäminen esimerkiksi vammaisilta olisi intuitiivisesti moraalisesti tuomittavaa. Vammaisten kohdalla on helppo havainnollistaa kuinka erityisoikeus vain mahdollistaa sellaisten yleisten oikeuksien käyttämisen, mihin vammaisilla ei muuten ole mahdollisuutta. (Räikkä 1998, 281-282). Liikuntarajoitteiselle suotu invaparkkipaikka tai pyörätuolipaikka konserttisalissa vain takaavat kaikille yhtäläiset oikeudet liikkua autolla ja osallistua konserttiin. Samaa periaatetta voi soveltaa kulttuuriryhmään, jolla ei muuten ole mahdollisuutta nauttia täysivaltaisesti yhteiskunnan tarjoamista eduista tai toteuttaa oman kulttuurinsa mukaista elämää. Erityisillä oikeuksilla voidaan taata käytännön tasolla toteutuva tasa-arvo.

Kymlickan (1995, 32-33) mukaan monissa yhteiskunnissa vallitsee vähemmistöryhmien aliedustus päättävissä toimielimissä. Tällöin poliittinen järjestelmä ei vastaa yhteiskunnan moninaisuutta, vaan poliittinen- ja muu valta on pääosin vain tietyn kansanryhmän hallussa. Tähän haasteeseen vastaamaan on tarkoitettu erityisedustus-oikeudet. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että tietyille vähemmistöille taataan tietty määrä paikkoja päättävillä paikoilla ja elimiin, joissa säädetään yhteiskunnan asioista ja myös heidän ryhmänsä asioista ja oikeuksista. Toisin kuin itsehallinto-oikeudet ja polyetniset oikeudet, jotka on tarkoitettu pysyviksi ratkaisuksiksi, ajatellaan erityisedustus-oikeuksien usein olevan

väliaikainen ratkaisu siksi aikaa kunnes yhteiskunta on kehittynyt tilaan, jossa erityisedustus-oikeuksia ei enää tarvita. Tosin siinä tapauksessa, että erityisedustus-oikeudet katsotaan tarpeellisiksi sen vuoksi, että niiden avulla itsehallinto-oikeuksia nauttiva vähemmistö voi valvoa tuon itsehallinnon jatkuvuutta, katsotaan myös erityisedustus-oikeudet pysyväksi ja täten itsehallinto-oikeutta tukevaksi järjestelyksi. (Emt., 32-33.)

Kymlickan (emt., 33) mukaan näistä kolmesta erilaisesta ryhmäsidonnaisesta oikeudesta jotkut voivat vallita jonkin ryhmän kohdalla samaan aikaankin, kuten erityisedustus-oikeuksien kohdalla selvitettiin. Joillakin ryhmillä voi olla perusteita vaatia näistä oikeuksista useampaa kuin yhtä, mutta joillakin toisella ryhmällä voi olla paremmat perusteet vaatia jotakin toista oikeutta. Esimerkiksi maahanmuuttajaryhmällä voi olla paremmat perusteet joillekin polyetnisille oikeuksille, mutta ei perusteita itsehallinto-oikeuksille, joihin taas kansallisella vähemmistöllä on paremmat perusteet. Käytännön esimerkkejä yksittäisistä ryhmäsidonnaisista oikeuksista voidaan löytää ympäröivästä maailmasta monenlaisia, esimerkiksi Kymlickan (emt., 31, 97) oma esimerkki on Kanadan sikhien oikeus käyttää turbaania yhteyksissä, joissa muuten vallitsee tiukat säännöt pukeutumisesta ja varusteista. Heillä on mm. oikeus olla käyttämättä moottoripyöräillessään kypärää, jos pitävät turbaania. Lisäksi he voivat käyttää turbaania poliisin univormun kanssa. Kymlickan (emt., 45) esimerkkeihin kuuluvat myös viranomaispalveluihin ja koulutukseen liittyvät erityiset kielioikeudet kansallisille kielivähemmistöille sekä alkuperäiskansojen erityiset oikeudet luonnon hyödyntämiseen liittyen.

3.2 Ryhmäsidonnaisten oikeuksien kritiikki

Tässä luvussa tutkin kritiikin aiheita ryhmäsidonnaisissa oikeuksissa etenkin toiseen tutkimuskysymykseeni liittyen: Ovatko ryhmäsidonnaiset oikeudet ristiriidassa yksilöiden oikeuksien ja heidän tasa-arvoisen kohtelun kanssa? Sivuan myös sitä kritiikkiä, jota on osoitettu laajemmin vähemmistöoikeuksia kohtaan, sillä voidaan sanoa, että ryhmäsidonnaiset oikeudet ovat myös vähemmistöoikeuksia ja niillä voidaan tarkoittaa

samaa asiaa. Näin ollen vähemmistöoikeuksia ja etenkin ryhmäoikeuksia kohtaan esitetty kritiikki koskee useissa tapauksissa myös ryhmäsidonnaisia oikeuksia. Jonesin (2010, 39) mukaan 'ryhmäsidonnaisten oikeuksien' kommentoijat ovat käyttäneet käsitteestä lyhennettyä versiota 'ryhmäoikeudet'. Lisäksi, suurin osa niistä ryhmäsidonnaisista oikeuksista, joita Kymlicka puolustaa, on myös ryhmäoikeuksia (emt., 53). Teen myöhemmin tarkemman käsitteellisen erottelun näiden käsitteiden välillä ja selvitän niiden suhdetta toisiinsa.

Esittelemäni kritiikin ovat esittäneet joko Kymlickaa kommentoineet kirjoittajat tai kritiikki on sellaista, joka on eräällä tavalla yleistajuista ja laajemmassa keskustelussa ollutta jo siinä vaiheessa, kun Kymlicka on oman teoriansa eksplikoanut kirjallisessa muodossa. Tuossa tapauksessa Kymlicka tuo kritiikin aiheet itse esiin. Kymlicka ei siis ole itsekään vankkumattoman sinisilmäisesti ryhmäsidonnaisten oikeuksien takana. Sen sijaan hänen valintansa perustuu pitkälliseen argumentointiin ja jollakin tavalla pragmaattiseen ajatteluun, jonka mukaisesti hän on valinnut vaikeassa monikulttuurisuuteen liittyvässä oikeudenmukaisuuskeskustelussa parhaiten perusteltavissa olevan kannan, joka ottaa mahdollisimman monta näkökulmaa huomioon.

Pragmaattisuus näkyy esimerkiksi sellaisen kriittisen huomion kohdalla, jossa Kymlicka toteaa, että vähemmistöjen itsehallinto-oikeudet aiheuttavat uhan valtiolliselle yhtenäisyydelle. Tästä huolimatta Kymlicka silti puolustaa näiden oikeuksien olemassaoloa, koska hänen mukaansa on olemassa hyviä laillisia ja historiallisia syitä, joiden vuoksi näitä oikeuksia ei voi ottaa poiskaan. Pragmaattiseksi lisäperusteluksi asian tueksi Kymlicka ottaa esiin valtiollisten levottomuuksien ja separatististen ajatusten leviämisen välttämisen. (Kymlicka 1995, 181-186. Brink 2000, 218.) Kymlicka toteaa, että itsehallinto-oikeudet aiheuttavat uhan sosiaaliselle yhtenäisyydelle, mutta toisaalta myös itsehallinto-oikeuksien kieltäminen on epävakautta lisäävä tekijä. Riippumatta siitä, miten itsehallinto-oikeuksien vaatimukseen vastataan, aiheuttaa sosiaalinen yhtenäisyys huolta joka tapauksessa. (Kymlicka 1995, 192.)

Kymlicka (emt., 173-174) ottaa huolen ryhmäsidonnaisten oikeuksien vaikutuksesta sosiaaliseen yhtenäisyyteen kuitenkin tosissaan. Hän esittelee huolenaiheen, jonka mukaan

myös muilla ryhmäsidonnaisilla oikeuksilla, ei pelkästään itsehallinto-oikeuksilla, nakerretaan yhteiskunnan yhteisöllisyyttä ja ihmisten yhteenkuuluvuuden tunnetta sekä jaettua identiteettiä. Kymlicka jatkaa, että tämän vuoksi jotkut ovat sitä mieltä, että kansalaisuuden tulisi perustua yhtäläisille oikeuksille ilman ryhmäsidonnaisuuksia. Kymlicka myöntääkin, että ei välttämättä riitä, että ryhmäsidonnaiset oikeudet ovat yhteensopivia vapauden ja oikeuden periaatteiden kanssa, vaan tämän lisäksi ryhmäsidonnaisten oikeuksien tulisi olla yhteensopivia myös sen kanssa, mitä stabiilin demokratian rakentamiseen kuuluu, ja lisäksi sen kanssa, että kansalaiset tuntisivat olevansa yhteiskunnassa samassa veneessä. Tulkitsen tätä jälleen Kymlickan pragmaattisen ajattelun ilmentymänä. Ei välttämättä riitä, että vähemmistöpoliittinen järjestelmä on teoriassa oikeudenmukainen, vaan sen lisäksi järjestelmän on myös oltava toimiva ja nautittava kansalaisten luottamusta. Kymlicka ei kuitenkaan päädy pitämään ryhmäsidonnaisia oikeuksia seikkana, joka aiheuttaisi todellista uhkaa yhteiskunnan yhtenäisyydelle, sillä hänen mukaansa loppujen lopuksi ryhmäsidonnaisilla oikeuksilla vain lisätään integraation todennäköisyyttä. Jos pyritään todelliseen integraatioon, on erilaisten ihmisten voitava ponnistella yhteisten asioiden eteen myös omana itsenään ilman, että heidän tarvitsee mukautua johonkin toiseen muottiin. (Emt., 181, 192.)

Teoria ryhmäsidonnaisista oikeuksista ei siis suinkaan ole täydellinen edes Kymlickan mielestä, ja hän on katsonut aiheelliseksi tuoda esiin kritiikin aiheita, joita on sitten pyrkinyt argumentoinnillaan ratkaisemaan. Kuitenkaan aivan kaikkea kritiikkiä Kymlicka ei ole ottanut etukäteen huomioon ainakaan niissä määrin, että antaisi niihin tyhjentävän vastauksen. Yksi tällainen kritiikki on kysymys yksilöiden oikeuksien toteutumisesta järjestelmässä, jossa ryhmäsidonnaisilla oikeuksilla on vahva asema.

Jones (2010, 38) muistuttaa tähän keskusteluun liittyen yhdestä mahdollisesta näkökannasta, joka kulkee osittain vastavirtaan ryhmäsidonnaisten oikeuksien puolustukseen nähden. Sen mukaan liberaali demokraattinen yhteiskunta myöntää kansalaisilleen oikeuden elää erilaisten uskomustensa ja mieltymystensä mukaisesti sillä edellytyksellä, että nuo uskomukset ja mieltymykset eivät vaadi heitä rikkomaan tai loukkaamaan toisten oikeuksia. Jones kuitenkin jatkaa, että niin kauan kuin kansalaiset ovat vapaita ja heillä on kohtuulliset mahdollisuudet elää sellaista elämää kuin haluavat, ei

ole syytä osoittaa kulttuurillisia eroavaisuuksia sitä silmällä pitäen, että joillekin kulttuuriryhmille voitaisiin suoda erityiskohtelua ja privilegioita. (Emt., 38-39.)

Jones (emt., 46) ottaa tarkempaan käsittelyyn uhan, jonka kulttuuriset ryhmäoikeudet mahdollisesti aiheuttavat yksilöille ja heidän oikeuksilleen. Hänen mukaansa uhan kohteena voi olla joko ryhmän sisällä olevan yksilön oikeudet tai ryhmän ulkopuolella olevan yksilön oikeudet. Jones jatkaa, että ryhmään kuulumattoman yksilön kohdalla pelkona on se, että jonkin kulttuurisen ryhmän oikeudet nousevat yksittäisen yksilön oikeuksia vastaan tavalla, jossa pienen yksilön oikeudesta tulee voimakkaan ryhmän oikeuden rinnalla pieni ja mitätön. Jones jatkaa edelleen, että vaikka on olemassa huolia ryhmäsidonnaisten oikeuksien aiheuttamista epäoikeudenmukaisuuksista kulttuurien välillä, on kommentoijien ylivoimaisesti suurin huoli kohdistunut kuitenkin siihen, mitä ongelmia ryhmäsidonnaiset oikeudet voivat aiheuttaa ryhmän sisällä oleville yksilöille. Nuo ongelmat voivat tarkoittaa yksilöiden kannalta elämän rajoittamista ja oikeuksien sortamista kulttuurin vaatimusten mukaan, mistä esimerkkinä naisten asema joissakin traditionaalisissa kulttuureissa. (Emt., 47.)

Jonesin (Emt., 42) mukaan Kymlicka ei kuitenkaan kannata ajatusta, että ryhmän hyvinvointi menisi tärkeydessä yksilön hyvinvoinnin edelle, vaan että hän nimenomaan korostaa yksilöiden hyvinvoinnin tavoittelua ryhmäsidonnaisten oikeuksien moraalisenä motiivina. Yksilöiden hyvinvointi on se, joka on tärkeää. Ryhmät eivät sinällään tunne tai koe mahdollisia yhteiskunnallisia epäoikeudenmukaisuuksia, mutta ryhmäsidonnaisilla oikeuksilla suodaan ryhmään kuuluville yksilöille hyvinvointia ja vahvistetaan heidän tasa-arvoaan yhteiskunnassa. (Emt., 42.) Tämä kommentti ei kuitenkaan nähdäkseni vastaa Jonesin pelkoihin, eli siihen kysymykseen, miten moraalisesti tässä tilanteessa ryhmään kuulumaton tulee kohdelluksi, eikä poista sitä mahdollisuutta, että joissakin tapauksissa myös ryhmän sisällä olevan yksilön oikeudet saattavat joutua ristiriitaan ryhmäsidonnaisten oikeuksien kanssa, hyvistä aikomuksista huolimatta.

Okin (1999, 11) on sitä mieltä, että jotkut ryhmäoikeuksien puolestapuhujat esittävät, että jopa sellaisille kulttuureille, jotka halveksivat jäsentensä yksilöoikeuksia, tulisi suoda ryhmäoikeuksia tai privilegioita, jos ryhmän vähemmistöasema yhteiskunnassa asettaa

vaaraan tuon kulttuurin säilyvyyden. Kuten tulen osoittamaan, Kymlicka ei kuitenkaan kuulu tähän joukkoon, vaan hänellä on oma tapansa argumentoida ryhmäoikeuksien, tai paremminkin ryhmäsidonnaisten oikeuksien, puolesta. Seuraavassa luvussa esittelemäni käsitteellinen erottelu antaa kuvan siitä, mitä Kymlicka pitää hyväksyttävänä ryhmäoikeuksien saralla.

Vitikainen (2013, 1) kysyy miksi liberaalin valtion kulttuuripolitiikan tulisi antaa erityishuomiota monikulttuurisuudelle ja siihen liittyville oikeuksille. Vitikainen jatkaa kysymällä, voiko kulttuurin mukaan eroteltuja oikeuksia edes oikeuttaa liberaalissa viitekehyksessä, ja jos voi, kenelle ne tulisi suoda. Pohdinnan kohteena tulisi olla tarvitaanko erityisiä oikeuksia ylipäätään ja lisäksi kenelle oikeuksia tulisi jakaa, eli mikä on ryhmäsidonnaisten oikeuksien jakamisen periaate (emt., 368). Nähdäkseni näillä kommentteilla Vitikainen haluaa muistuttaa sen keskustelun tärkeydestä, jossa käsitellään ryhmäsidonnaisten oikeuksien oikeutettavuutta. Vaikka hyväksyykin ryhmäsidonnaisten oikeuksien periaatteen, Vitikaisen mukaan ryhmäsidonnaiset oikeudet tukevat aina tiettyjä kulttuurisia sisältöjä toisten kustannuksella (emt., 370). Vitikainen (emt., 372) jatkaa, että kulttuuristen tekijöiden huomioon ottaminen yhteiskunnassa ei saisi olla liikaa sidoksissa tiettyihin kulttuurisiin ryhmiin ja ihmisten kuulumiseen niihin ryhmiin, vaan sen pitäisi olla yksilölähtöisempää. Tulkitsisin tätä niin, että puhuttaessa ryhmäsidonnaisista oikeuksista ja niitä puolustettaessa, Vitikaisen sanomana on, että ei tulisi unohtaa myöskään yksilöiden näkökulmaa.

Räikkä (1998, 282) näkee, että ryhmäsidonnaisten oikeuksien hyväksymisestä voi seurata ”moraalisia kustannuksia”, kuten oikeuksien ja hyvinvoinnin epätasainen jakautuminen yhteiskunnassa vähemmistön edustajien eduksi. Räikkä ottaa samalla huomioon myös sen puolen, että vähemmistön edustaja voi ryhmän vähemmistöoikeuksien johdosta kuitenkin joutua myös huonon kohtelun kohteeksi, jos tuon yksilön kokema huono kohtelu jollakin tapaa kuuluu kyseisen ryhmän kulttuuriin (emt. 282). Tässäkin siis esitellään moraalisia kustannuksia, jotka voivat ilmetä molemmilla puolin aitaa, joko ryhmän sisällä tai sen ulkopuolella. Räikkä on kuitenkin sitä mieltä, että vähemmistöjen ryhmäsidonnaisia oikeuksia puolustettaessa tietyt moraaliset kustannukset joudutaan hyväksymään. Siitä, että vähemmistöoikeuksin liittyy ongelmia ei seuraa, että erityisoikeudet eivät olisi moraalisesti

hyväksyttäviä. Joskus moraalisesti hyväksyttäviin ratkaisuihin liittyy myös joitakin moraalisia kustannuksia. (Emt. 288.)

Myös Kymlicka näkee, että joidenkin ryhmien vaatimukset saattavat ylittää sen, mitä liberaalissa yhteiskunnassa voidaan suvaita. Ryhmä saattaa esimerkiksi vaatia oikeutta päättää jäsentensä uskonnollisesta elämästä tai muusta asiasta, joka liberaalissa yhteiskunnassa mielletään henkilökohtaiseksi valinnaksi. Tästä voitaisiin vetää yhteiskunnallisessa keskustelussa yleistävä johtopäätös, että mitään ryhmäsidonnaisia oikeuksia ei täten voi tai kannata hyväksyä. Kymlicka on kuitenkin sitä mieltä, että voidaan määrittää, missä positiivisten ja negatiivisten vähemmistöoikeuksien raja kulkee ja mitkä oikeudet ovat ryhmille hyväksyttävissä. Tämä tarkoittaisi, että ryhmäsidonnaisia oikeuksia ei tarvitse periaatteen tasolla hylätä. Tärkeintä on, että ryhmäsidonnaiset oikeudet eivät riko yksilöiden vapautta ryhmän sisällä, eivätkä tasa-arvoa ryhmien välillä. Tämä tarkoittaa ryhmän sisäisten rajoitusten hylkäämistä hyväksyttävien oikeuksien joukosta sekä ryhmän ulkoisen suojelun valvomista siten, että ryhmä ei asetu muiden ryhmien joukossa oikeuttamattoman dominoivaan asemaan. (Kymlicka 1995, 152, 165.)
Avaan jaottelua sisäisen rajoittamisen ja ulkoisen suojelun välillä seuraavassa luvussa.

Richard Day (2000, 210-216) tuo keskusteluun ja kritiikkiin joitakin lisänäkökulmia. Day mm. syyttää Kymlickan teoriaa epämääräisyydestä niiltä osin, mitkä ovat erilaisten vähemmistöjen asemien määritelmät ja miten nuo asemat sekä niihin sisältyvät oikeudet ovat määräytyneet. Huomionarvoisinta ryhmäsidonnaisten oikeuksien oikeudenmukaisen jaon kannalta on se, kun Day kritisoi sitä seikkaa, että enemmistön oikeuksia ei eksplikoida kuten vähemmistöoikeuksia, vaan puhutaan vain siitä, että enemmistöllä on aina riittävästi voimaa pitää intresseistään huolta. Eli enemmistön oikeutena on tavallaan käyttää enemmistön voimaa, mikä tietysti voisi kumota monia muita oikeuksia, kuten vähemmistöjen oikeuksia, jos enemmistö päättäisi tätä 'oikeuttaan' käyttää. Day jatkaa, että olisi aiheellista, että oikeudet eksplikoitaisiin kaikkien ryhmien kohdalla tasapainoisesti, eikä luettaisi mitään ryhmää vahingossakaan, edes enemmistöä, oikeuksien ulkopuolelle. Itse huomauttaisin vielä kommenttiin enemmistön kyvystä pitää huolta omista eduistaan, että voidaanko siihenkään luottaa? Ei ole kovin vaikea etsiä esimerkkejä vähemmistön oikeuksien takaamiseksi tehdyistä vääryyksistä enemmistöä kohtaan. Myös vähemmistö

voi olla erilaisista syistä johtuen se vahvempi osapuoli valtiossa. Tästä selkeänä esimerkkinä toimii apartheidin aikainen Etelä-Afrikka. Palaan enemmistön ja vähemmistöoikeuksien väliseen suhteeseen Päätelmät ja jatkokeskustelu -luvussa.

Kun Day tai joku muu puhuu tämän tutkielman aiheeseen liittyen enemmistöstä, tulkitseen sen tarkoittavan sekä enemmistöryhmää että enemmistön yksilöitä. Koska enemmistöä harvemmin tarkemmin määritellään, rinnastan puheen enemmistöstä yksilöihin, jotka eivät kuulu käsiteltävänä olevaan vähemmistöön. Eli enemmistö on muut kuin kyseessä oleva vähemmistö. Tällöin enemmistön oikeuksiin liittyvä puhe koskee tiettyyn vähemmistöön kuulumattomien yksilöitten oikeuksia riippumatta siitä kuuluvatko he johonkin toiseen vähemmistöryhmään vai tiettyyn enemmistöryhmään. Asiasyhteydestä riippuen enemmistö voi kattaa kaikki muut ryhmät, jotka eivät kuulu käsiteltävänä olevaa ryhmäsidonnaista oikeutta nauttivaan vähemmistöön, tai se voi koskea vain tiettyä enemmistöryhmää. Näin ollen vähemmistöoikeuksien määrittelyn yhteydessä suoritettu puhe enemmistön oikeuksista sopii yhteen myös tutkimuskysymykseni kanssa: 'Ovatko ryhmäsidonnaiset oikeudet ristiriidassa yksilöiden oikeuksien ja heidän tasa-arvoisen kohtelun kanssa?'. Tutkimuskysymyksen muoto ei kuitenkaan ole 'ovatko ryhmäsidonnaiset oikeudet ristiriidassa enemmistön oikeuksien ja tasa-arvoisen kohtelun kanssa?', koska kysymys koskee myös toisiin vähemmistöihin kuuluvia yksilöitä, jotka eivät kuitenkaan kuulu tietylle vähemmistölle suotavan ryhmäsidonnaisen oikeuden piiriin. Alan käsittelemään kysymystä ryhmäsidonnaisten oikeuksien reiluudesta ja niiden yksilöiden oikeuksille mahdollisesti aiheuttamasta uhasta pureutumalla ryhmäsidonnaisten oikeuksien käsitteeseen vielä vähän tarkemmin.

3.2.1 Suhde lähikäsitteisiin – ongelma alkaa saada valoa

Ryhmäsidonnaisten oikeuksien käsitteellä viitataan englanninkieliseen käsitteeseen group-differentiated rights, jota on usein sanottu Will Kymlickan muotoilemaksi käsitteeksi (esim. Jones 2008, Song 2010). Vaikka käsitettä olisikin käytetty muissakin yhteyksissä, tässä tutkielmassa olen tarkoittanut käsitteellä juuri Kymlickan muotoilua. Käsitteen suomensin pyrkimällä mahdollisimman luontevaan suomen kieleen valitsemalla

intuitiivisesti suomen kielen sanat, jotka tähän asiayhteyteen parhaiten sopivat. Viitataan tässä nyt erityisesti sanaan *differentiated*, jonka olisi voinut perustellusti suomentaa myös toisin. Sanakirjoissa (esim. Rekiaro & Robinson 1998) sanalla *differentiate* viitataan erotteluun ja erojen tekemiseen, mutta suomen kielessä sidonnainen-sanaa käytetään tämänkaltaisissa sanapareissa enemmän. Lisäksi suomalaisen monikulttuurisuuskäsitteistöön ja -keskusteluun tutustuessani huomasin, että käsitteellä ryhmäsidonnaiset oikeudet on jossakin määrin vakiintunut paikka sellaisten käsitteiden rinnalla kuin ryhmäoikeudet ja vähemmistöoikeudet (esim. Räikkä 1998). Jokapäiväisessä käytössä käsite ei kuitenkaan vaikuttaisi olevan.

Kymlicka (1995) käyttää ajoittain ryhmäsidonnaisten oikeuksien rinnalla synonyyminä vähemmistöoikeuksien käsitettä, ja olen katsonut, että tuo käsite sopii myös tähän tutkielmaan useaan kohtaan, ellei käsitteellinen tarkkuus ole kulloisestakin asiayhteydestä riippuen ollut tarpeen. Se on kuitenkin arkisista käyttöyhteyksistään johtuen ryhmäsidonnaisia oikeuksia epämääräisempi käsite, joka ei ole useinkaan tarkasti määritelty. Se on eräällä tapaa monitulkintaisempi käsite, jota on käytetty keskusteluissa, joissa on ollut aiheena monenlaiset muutkin vähemmistöt kuin vain etnis-kulttuuriset vähemmistöt, joihin Kymlicka viittaa ryhmäsidonnaisten oikeuksien yhteydessä. Siksi tässäkin tutkielmassa on välillä osioita, joissa on käytettävä nimenomaan ryhmäsidonnaisten oikeuksien käsitettä, ja joihin ei esimerkiksi vähemmistöoikeuksien käsite sovi.

Usein keskustelussa vähemmistöryhmistä ja niiden oikeuksista käytetään käsitettä ryhmäoikeudet (*group rights*) (esim. Jones 2008, 2010). Sekin on kuitenkin osittain eri asia kuin ryhmäsidonnaiset oikeudet. Jonesin (2008) mukaan ryhmäoikeus on ryhmän omaama oikeus ryhmänä ennemminkin kuin erikseen sen jokaisen jäsenen oikeus. Se on siis eri asia kuin yksilön oikeus yksilönä, joka on ryhmän jäsen. Jonesin määritelmän mukaan ryhmäoikeus eroaa käsitteenä Kymlickan muotoilemasta ryhmäsidonnaisten oikeuksien käsitteestä, sillä ryhmäsidonnainen oikeus voi olla joko ryhmäoikeus tai se voi olla yksilön erityinen oikeus perustuen siihen, että hän on tuon tietyn ryhmän jäsen. Ryhmäsidonnainen oikeus voidaan siis katsoa suodun ryhmälle ryhmänä tai yksilölle tuon ryhmän jäsenenä, kun taas ryhmäoikeus on aina vain ryhmän oikeus ryhmänä (Jones 2008.)

Taulukossa 2 erotellaan toisistaan erilaiset oikeuksien lajit, ja nimetään näiden oikeuksien nauttijat (ks. esim. Jones 2008):

	Yksilöoikeudet	Ryhmäoikeudet	Ryhmäsidonnaiset oikeudet
Mitä koskee	Yksilöt	Ryhmät	Yksilöt, Ryhmät
Miten määräytyy	Kaikille samojen periaatteiden mukaan (lähtökohtana liberaalin yhteiskunnan perusajatus)	Ryhmälle ryhmän yhteiskunnallisen erityisaseman mukaan	Yksilöille tai ryhmille ryhmän yhteiskunnallisen erityisaseman mukaan

Edellä olevassa erottelussa korostuu nähdäkseni juuri ryhmäsidonnaisten oikeuksien poissulkevuutta ja privilegimaisuutta korostava vaikutelma. Ryhmäoikeudet ovat ryhmän oikeuksia, mitkä koskevat ryhmää, eivätkä yksilöitä, mutta ryhmäsidonnaiset oikeudet puolestaan tekevät erottelua ihmisten välillä myös yksilötasolla. Tämä taas tarkoittaa, että kahden tasa-arvoiseksi muuten katsotun kansalaisen oikeudet saattavatkin olla erilaiset perustuen ryhmään kuulumiseen tai siihen kuulumattomuuteen. Tältä kannalta katsottuna ryhmäsidonnainen oikeus, eli ryhmään kuulumisen perusteella yksilölle suotava privilegio ei välttämättä sovi hyvin yhteen tasa-arvon periaatteen kanssa. Voisiko tätä asiaa kuitenkin katsoa joltakin muulta kannalta, jossa johtopäätös ei olisi näin mustavalkoinen?

Kymlickan teoriasta on löydettävissä vahvistus Jonesin erottelulle, sillä Kymlicka todellakin tekee eron ryhmäoikeuksien ja ryhmäsidonnaisten oikeuksien välille. Näin hän tekee nähdäkseni etenkin kritisoidessaan kollektiivisten oikeuksien käsitettä ja sitä tapaa, jolla kollektiiviset oikeudet on sekoitettu ryhmäsidonnaisiin oikeuksiin. Kollektiiviset oikeudet liitetään usein kommunitarismiin, mutta Kymlicka operoi liberalismiin viitekehyksessä, jossa yksilöoikeudet ovat tärkeitä, ja hän haluaakin korostaa, että ryhmäsidonnaiset oikeudet eivät ole ristiriidassa liberalismiin periaatteiden kanssa. Kollektiivisiin oikeuksiin voidaan liittää monia kritiikin aiheita (liberalismin kannalta), jotka eivät kuitenkaan koske ryhmäsidonnaisia oikeuksia. (Kymlicka 1995, 34-35.)

Kymlickan mukaan liberalismiin kannattajat usein pelkäävät, että vähemmistöjen vaatimat

ryhmäsidonnaiset oikeudet tarkoittavat nimenomaan kollektiivisia oikeuksia, jotka sotivat yksilöoikeuksia vastaan. Heille Kymlicka vastaa tekemällä oikeuksien jaottelun sisäisiin rajoituksiin (internal restrictions) ja ulkoiseen suojeluun (external protections). Nämä ovat siis vaatimuksia, joita jokin vähemmistöryhmä vaatii oikeudekseen. Sisäisessä rajoittamisessa on kyse vähemmistöryhmän vaatimuksesta määrittää ja rajoittaa oman ryhmänsä sisällä olevien yksilöiden elämää. Ulkoinen suojelu taas koskee ryhmän elämäntavan suojelua ulkoisilta vaikutteilta, jotka voisivat heikentää ryhmän asemaa. (Emt., 34-35.)

Kymlicka näyttää suhtautuvan positiivisemmin ulkoiseen suojeluun. Se ei ole yhtä altis kritiikille kuin sisäinen rajoittaminen. Sisäinen rajoittaminen, eli yksilöiden henkilökohtaisten valintojen rajoittaminen on se seikka, jota useat liberaalit kritisoivat kollektiivisissa oikeuksissa, kritisoiden samalla virheellisesti ryhmäsidonnaisia oikeuksia. Kollektiiviset oikeudet on siis liian laaja käsite, joka ylittää Kymlickan puolustamien ryhmäsidonnaisten oikeuksien alan. Kaikki kollektiiviset oikeudet eivät ole Kymlickan mukaan puolustettavia. Oleellista on tässä tapauksessa tehdä ero sisäisen rajoittamisen ja ulkoisen suojelun välille. (Emt., 35-45.) Tällä erottelulla Kymlickan teoria puolustautuu siltä kritiikiltä, joka useissa tapauksissa ryhmäsidonnaisiin oikeuksiin voi kohdistua, jonka mukaan ryhmälle suodut erityiset kulttuurilliset oikeudet voisivat rikkoa ryhmän sisällä olevien yksilöiden henkilökohtaisia oikeuksia. Kymlickan ryhmäsidonnaisista oikeuksista puhuttaessa ei siis puhuta täysin samasta asiasta kuin kollektiivisista- ja ryhmäoikeuksista puhuttaessa.

Edellä sanottuun liittyen tarkastelen vielä tässä vaiheessa privilegion käsitettä³. Wenar (2011) erittelee privilegion käsitteen tavalla, joka voidaan nähdä viittauksena ulkoisen suojelun ja sisäisen rajoittamisen väliseen erotteluun, eli siis eräässä mielessä ”positiivisen” vähemmistöoikeuden ja ”negatiivisen” vähemmistöoikeuden väliseen erotteluun. Wenar muotoilee asian seuraavalla tavalla:

3 Palaan privilegion käsitteeseen vielä tutkielman lopussa, vaikka varsinaisesti tuo käsite ei olekaan tässä tutkielmassa tarkemman analyysin kohteena. Pääosin privilegion käsite on tässä tutkielmassa ymmärrettävissä arkikielen kautta erioikeutena, erityisoikeutena tai etuoikeutena.

You have a right to pick up a shell that you find on the beach. This right is a privilege:

A has a privilege to ϕ if and only if A has no duty not to ϕ .

To say that you have a right to pick up the shell is to say that you have no duty not to pick it up.

Eli Wenarin (2011) mukaan privilegio on oikeus, johon ei kuitenkaan liity mitään velvoitetta oikeuden käyttämiseen. Tällaisen oikeuskäsityksen voisi nähdä heijastelevan myös vähemmistöoikeuksien toivottavaa henkeä. Vähemmistön edustajalla on oikeus elää tavalla, joka on vähemmistökulttuurin mukaista, mutta hänellä on myös oikeus olla toteuttamatta tuota elämäntapaa.

Kymlickan erottelu ulkoisen suojelun ja sisäisen rajoittamisen välillä, sikäli kuin ulkoisen suojelun katsotaan olevan ainoa hyväksyttävä ryhmäsidonnaisten oikeuksien muoto, varistaa osan ryhmäsidonnaisten oikeuksien kritiikistä teorian yltä pois. Ryhmäsidonnaiset oikeudet eivät tämän ajatuksen mukaan ole ristiriidassa yksilöoikeuksien kanssa niiltä osin, joissa tarkastellaan yksilöä ryhmän sisällä.

Tähän voidaan kuitenkin esittää eräs vastalause. Brink (2000, 219) nimittäin kritisoi ryhmäsidonnaisten oikeuksien teoriaa nimenomaan niiltä osin, missä Kymlicka puolustaa ulkoista suojelua ja kritisoi sisäistä rajoittamista. Brinkin mukaan myös ulkoisen suojelun hyväksyminen voi rajoittaa ryhmän sisällä elävien valinnanmahdollisuuksia elämässään. Tämä johtuu siitä, että ryhmällä on usein edustajat, jotka suorittavat yhteiskunnalliset neuvottelut ulkoisen suojelun toimenpiteistä. Nämä edustajat eivät välttämättä edusta kaikkien ryhmän sisällä elävien yksilöiden intressejä ja näkemyksiä, mutta he pääsevät vaikuttamaan voimakkaasti siihen minkälaiseksi kulttuuriryhmä identifioituu. Tähän liittyen huomautan, että ryhmäoikeuskeskustelussa otetaan joskus puheeksi vähemmistöt vähemmistöjen sisällä, jolloin usein muistutetaan tästä ristiriidasta vähemmistön edustuksen ja vähemmistön yksilöiden välillä⁴. Brinkin näkemys on mielenkiintoinen haastaessaan myös ulkoisen suojelun perusteita yllättävällä tavalla. Se ei kuitenkaan nähdäkseni poista ulkoisen suojelun periaatteellista hyväksyttävyyttä, jos ajatellaan, että ulkoinen suojeleminen kuitenkin voitaisiin jollakin toimenpiteillä pitää erillään sisäisestä

4 Esimerkiksi aiheeseen liittyvää kirjallisuutta edustaa mm. *Minorities within Minorities: Equality, Rights and Diversity* (Eisenberg & Spinner-Halev 2005).

rajoittamisesta. Tuolloin tulisi kiinnittää huomiota oikeuksien myöntämisen prosessiin ja siitä huolehtimiseen, että ryhmän ääntä kuullaan monipuolisesti. Se on siis käytännöllinen haaste muuten hyvälle periaatteelle.

Tätä asiaa auttamaan voidaan esimerkiksi ehdottaa, kuten Jones (2010, 52) tekee, että kansainvälinen yhteisö voisi säätää tietyt perussäännöt ja -oikeudet, jotka on suunniteltu turvaamaan perustavanlaatuisia vapauksia ja reilua kohtelua kaikille, jotka kuuluvat enemmän tai vähemmän autonomisiin kulttuurisiin ryhmiin. Jones jatkaa, että olipa kulttuuriryhmällä mitä tahansa ryhmäsidonnaisia oikeuksia, ne eivät voisi olla oikeuksia, jotka ovat ristiriidassa niiden sääntöjen ja oikeuksien kanssa, joita kansainvälinen yhteisö pitää perustavanlaatuisina. Jones jatkaa edelleen ja myöntää, että tuollaisen ratkaisun ansioita ja käyttökelpoisuutta on vaikea arvioida, mutta että hänen tarkoituksenaan onkin ollut vain tutkia ryhmäoikeuskeskustelun periaatteiden oikeutettavuutta.

Nyt on saatu selkeyttä ryhmäsidonnaisten oikeuksien ja yksilön oikeuksien suhteeseen niiltä osin, jotka koskevat yksilöä ryhmän sisällä. Jäljelle jää kysymys siitä, ovatko ryhmäsidonnaiset oikeudet ristiriidassa yksilöiden oikeuksien ja heidän tasa-arvoisen kohtelun kanssa niiltä osin, jossa tarkastellaan yksilöä ryhmän ulkopuolella ja verrataan ryhmään kuuluvien ja ryhmään kuulumattomien yksilöiden oikeuksia keskenään. Räikän (1998) edellä mainittua käsitettä lainatakseni kysymys kuuluu, mihin vedetään ryhmäsidonnaisista oikeuksista aiheutuvien ”moraalisten kustannusten” hyväksyttävyyden raja ryhmään kuulumattomien yksilöiden kohdalla. Kysymykseen ei ole helppoa löytää selkeää tai tyydyttävää vastausta. Sitä käsitellään kirjallisuudessa, esimerkiksi siinä mitä olen esittänyt, vain hyvin pintapuolisesti. Niissäkin ongelman olemassaolo kuitenkin tunnustetaan ja sen voi ajatella olevan hyvin perustavanlaatuinen: Jos jollekin yksilölle myönnetään jotakin, mitä jollekin toiselle yksilölle ei myönnetä, niin onko se reilua? Miksi kysymystä ei esitetä eksplisiittisesti tässä muodossaan ja miksi siihen ei pyritä vastaamaan? Sillä yksilöhän liberalismissa nimenomaan on keskiössä, eikä sitä voida ohittaa pelkästään osoittamalla mihin ryhmään yksilö kuuluu, ja määrittelemällä sen jälkeen mitä oikeuksia tälle yksilölle kuuluu ryhmän jäsenenä. Pintapuolisesta esityksestään huolimatta tuo kritiikin aihe on kuitenkin useassa tekstissä tuotu esiin. Siksi itsekin pidän siitä edelleen kiinni ja palaan sen käsittelyyn tutkielman loppuosan puitteissa.

Tässä vaiheessa annan kuitenkin puheenvuoron vielä Kymlickalle ja selvitän, mitä erityisiä argumentteja hänellä on teoriansa puolustukseksi.

3.2.2 Erityiset argumentit ryhmäsidonnaisten oikeuksien puolesta

Ryhmäsidonnaisten oikeuksien puolustaminen ei ole yksinkertaista. Niiden puolesta argumentoiminen kohtaa periaatteellisen suosiollisesta alkuasetelmasta huolimatta haasteita. Kymlicka itsekin toteaa, että vähemmistöoikeuksien myöntämisessä piilee myös vaaroja. Niitä on käytetty mm. suvaitsemattomuuden ja nationalismin aputyökaluina sekä oman ryhmän elämäntapojen paremmuuden korostamiseen ja ryhmän sisäisten toisinajattelijoiden vaimentamiseen (Kymlicka 1995, 6). Kymlicka toteaa, että ryhmäsidonnaisille oikeuksille on asetettava myös rajat. Kaksi rajoitusta on otettava huomioon: Ne eivät saa mahdollistaa yhden ryhmän dominanssia toisista, eivätkä ne saa mahdollistaa ryhmän sisäistä yksilöiden sortoa. (Eml., 194.)

Jos periaatteellisella tasolla hyväksytäänkin ryhmäsidonnaisten oikeuksien olemassaolo esimerkiksi kansalliselle vähemmistölle, miten tehdään ero sen välillä, mitkä ovat asiallisia vähemmistön esittämiä vaatimuksia ja sen välillä, mitkä ovat esimerkiksi enemmistön tai jonkin toisen vähemmistön kannalta kohtuuttomia vaatimuksia? Mitä vähemmistö voi vaatia vähemmistöasemaansa vedoten? Missä menee liiallisen toisille ryhmille koituvan rasitteen raja ja kuka sen päättää?

Kymlicka huomauttaa, että kaikki toimenpiteet, jotka tukevat vähemmistökulttuureita, eivät ole oikeutettuja. Joissakin tapauksissa vähemmistökulttuurien suojelemiseksi tarkoitetut keinot saattavat olla joko aiheettomia tai liian kalliita muiden liberaalien tavoitteiden kannalta. Tässä kohtaa Kymlicka onkin melko rehellisen suorasanainen nähdessään, että kaikkia tarpeita ei voi tyydyttää ja jonkun kulttuurillisten oikeuksien tukeminen saattaa olla toisilta ihmisiltä ja toisista tavoitteista pois. Hän kuitenkin ottaa tuon lakonisen toteamuksen haasteena ja asettaa tavoitteekseen sen määrittämisen, milloin tämä epätasainen jako on oikeutettua. (Kymlicka 1995, 106-107.)

Jonkinlaiseksi lähtökohdaksi Kymlickan perusteluille voidaan nähdä hänen oivalluksensa siitä, että jotkin kulttuuriryhmät joutuvat lähtökohtaisesti epätasa-arvoiseen asemaan valtiollisella tasolla. Kymlickan mukaan jotkut liberaalia ajatusmaailmaa kannattavat tahot argumentoivat, että oikeudenmukainen monikulttuurinen kansalaisuus syntyy siitä, että valtio ja etnisyys erotetaan toisistaan täydellisesti ja kansalaisille yksinkertaisesti taataan universaalit yksilöoikeudet. Tuossa katsantokannassa kulttuuriset eroavaisuudet jätetään valtiollisella tasolla huomiotta ja yksilöiden valintojen nojaan. Kymlickan mukaan tuo tilanne on kuitenkin vain ideaalinen ja käytännössä valtio tekee joka tapauksessa kulttuurillisia valintoja monissa sisäpoliittisissa asioissa jättäen kuitenkin samalla joitakin kulttuureita tuohon kuvailtuun huomioimattomuuden tilaan. Valtio ja sen sisällä tehdyt ratkaisut ja valinnat liittyen ihmisten elämään ovat joka tapauksessa lähtöisin jonkin kulttuurin piiristä ja edustavat tuon kulttuurin käytäntöjä, kieltä ja traditioita. Siksi Kymlickan mukaan on tärkeää huomata, että jotkut kulttuuriryhmät tarvitsevat ehkä lisätukea. (Kymlicka 1995, 107-108.)

Keskinen ja Vuori (2012, 9) huomauttavat, että Suomessakin on ollut aikojen saatossa tasapainottelua sen suhteen, että onko vähemmistöjen, kuten romanit ja saamelaiset, yhteiskunnallinen kohtelu itse asiassa assimilaatiota valtaväestöön vai ottaako se huomioon heidän erityiset vähemmistöoikeutensa. Se missä määrin ja minkä laatuina erilaisilla vähemmistöillä näitä oikeuksia on, on tietysti juuri se kysymys, mistä erilaisissa käytännön monikulttuurisuuspolitiikoissa kiistellään.

Kymlicka (1995, 108-123) esittelee kolme mielestään tärkeää perustetta hyväksyä ryhmäsidonnaiset oikeudet tiettyjen ryhmien kohdalla. Nämä ovat tasa-arvo-, historiallinen sopimus- ja moninaisuusargumentit. Näistä tasa-arvoargumentti pitää sisällään jo edellä kuvatun ajatuksen siitä, että valtio ei ole koskaan kulttuurillisesti neutraali, ja että on oikeudenmukaista, että tiettyjä etnis-kulttuurisia ilmiöitä tuetaan varmistaen, että vähemmistökulttuurit eivät jää enemmistön jalkoihin.

Tasa-arvoargumentti ei nähdäkseni ole sellaisenaan ja yksinään vielä peruste ryhmäsidonnaisille oikeuksille, vaan se on ikään kuin vasta-argumentti sellaisille tahoille, joiden mielestä valtio pitäisi pitää erillään kulttuurista ja että tasa-arvoista erilaisten

kulttuurien kannalta on se, että niihin suhtaudutaan ”hyväntahtoisen välinpitämättömästi”⁵. Tasa-arvo argumentti vain toteaa, että jos kulttuurien väliseen tasa-arvoon kerran kuitenkin pyritään, ei hyväntahtoinen välinpitämättömyys ole oikea tapa, koska siinä huomaamatta suositaan valtakulttuuria vähemmistökulttuurien jäädessä lapsipuolen asemaan. Kymlickan (emt., 115) mukaan oikea tapa tukea vähemmistökulttuureja olisi, valtion näennäisen kulttuurillisen neutraaliuden sijaan, tunnustaa ja huomioida kulttuurien läsnäolo ja erilaisten kulttuurien erilaiset tarpeet. Vähemmistökulttuurien tasa-arvoiseen kohteluun voidaan pyrkiä esimerkiksi aiemmin mainituilla itsehallinto-oikeuksilla kansallisille vähemmistöille ja polyetnisillä oikeuksilla etnisille ryhmille.

Argumentti historiallisesta sopimuksesta koskee lähinnä kansallisia vähemmistöjä. Argumentti perustuu Kymlickan mukaan siihen, että kansallisilla vähemmistöillä on historiallisista syistä johtuen tiettyjä oikeuksia ja nuo oikeudet tulisi nähdä kansallisten ryhmien yhteenliittymisen historiallisina ehtoina. Kymlicka olettaa tämän argumentin kohdalla, että kansallisilla ryhmillä on ollut valtion perustamisen aikaan tiettyjä ehtoja valtiolliselle yhteenliittymiselle, ja näitä ehtoja tulisi edelleen kunnioittaa. Oikeudet koskevat myös vallattujen alueiden kansoja, jotka on liitetty valtioon enemmän tai vähemmän tahdonvastaisesti ja ilman sopimuksia. Heidän oikeuksiaan omaan kulttuuriinsa perustelee nimenomaan se, että he eivät ole välttämättä tehneet vapaaehtoisesti mitään valtiollista sopimusta, mutta heidät on silti liitetty dominoivan ryhmän kanssa samaan valtioon. Tuossa tapauksessa moraalit on vahvasti vähemmistön puolella, kuten on myös monet kansainväliset lait. (Emt., 116-117.)

Kolmas Kymlickan (emt., 121-123) esittelemä argumentti ryhmäsidonnaisten oikeuksien puolesta on moninaisuusargumentti. Sen mukaan ryhmäsidonnaisilla oikeuksilla voidaan tukea ja lisätä yhteiskunnan moninaisuutta, mikä taas hyödyttää koko yhteiskuntaa. Kymlicka huomauttaa, että tässä kohtaa moninaisuusargumentti eroaa tasa-arvoargumentista ja historiallisen sopimuksen argumentista, sillä nyt kyseessä on vähemmistöä kohtaan koetun velvollisuuden sijaan koko yhteiskunnan etu. Kymlicka jatkaa, että yhteiskunta hyötyy moninaisuudesta, koska se mm. rikastuttaa ihmisten elämää

5 Kymlicka käyttää paljon käsitettä benign neglect, jota on käytetty useassa muussakin akateemisessa yhteydessä ja poliittisessa keskustelussa kuvaamaan neutraalia suhtautumista jotakin ilmiötä kohtaan, jonka ei uskota ainakaan kärsivän tästä huomiotta jättämisestä. Hyväntahtoinen välinpitämättömyys on oma suomennokseni käsitteelle.

ja luo mielenkiintoisemman maailman. Toisista kulttuureista voidaan myös oppia käyttökelpoisia tapoja ja uudenlaista suhtautumista ympäröivän maailman tarjoamiin haasteisiin. (Emt., 121-123.)

Kymlickan mukaan moninaisuusargumentti on erityisen käyttökelpoinen puhuttaessa maahanmuutosta ja etnisistä ryhmistä, sillä tällöin näiden ryhmien mukanaan tuoma kulttuurinen erilaisuus lisää tietyssä kulttuuripiirissä elävien yksilöiden elinpiirin moninaisuutta ja täten myös yksilöiden valinnanmahdollisuuksia. Toisaalta kansallisten vähemmistöjen kohdalla Kymlicka tunnistaa argumentissa puutteitakin. Kansallisten vähemmistöjen tukeminen ryhmäsidonnaisilla oikeuksilla ei Kymlickan mukaan samalla tapaa lisää enemmistön edustajien valinnanmahdollisuuksia ja ihmisten yhdessä jaettua moninaisuutta. Keinot, joilla tuetaan kansallisten vähemmistöjen erikoisasemaa voi itse asiassa vähentää valtakulttuurin moninaisuutta, minkä lisäksi ne saattavat asettaa ylimääräistä rasitetta kansakunnan enemmistölle. Näistä syistä moninaisuusargumentti ei Kymlickan mukaan yksinään riitä perustelevaan ryhmäsidonnaisia oikeuksia, vaan se tarvitsee tuekseen jonkun muun edellä esitellyn argumentin, siis joko historiallisen sopimuksen argumentin tai tasa-arvoargumentin, joka ottaa yleisen hyödyn lisäksi huomioon myös oikeudenmukaisuuden kaltaiset näkökulmat. (Emt., 121-123.)

Näitä kolmea argumenttia yleisemmällä tasolla ryhmäsidonnaisten oikeuksien perustaa hahmotellen voidaan todeta Kymlickan tapaan, että ilman ryhmäsidonnaisia oikeuksia vähemmistökulttuurien edustajilla ei olisi mahdollisuuksia elää ja tehdä työtä omalla kielellään ja omaa kulttuuriaan toteuttaen, mitä enemmistökulttuurien edustajat pitävät itsestäänselvyytenä omalla kohdallaan (emt., 126). Pelkästään yksilöoikeuksien korostaminen ja ryhmäsidonnaisten oikeuksien hylkääminen olisi epäoikeudenmukaisuuksien yhteiskunnan ylläpitämistä, jossa häviäjinä olisivat etniset- ja kansalliset vähemmistöt (emt., 194).

Etenkin kansallisten vähemmistöjen kohdalla voidaan pohtia, mitä yhteisiä hyötyjä syntyy siitä, että vähemmistöt tuntevat kuuluvansa valtioon ja siitä, että kansalliset ryhmät toimivat yhteisten tavoitteiden eteen. Tähän liittyen Kymlicka (emt., 13) tahtoo erottaa toisistaan käsitteet patriotismi sekä kansallinen identiteetti. Hänen mukaansa patriotismi on

tunne uskollisuudesta tiettyä valtiota kohtaan, kun taas kansallinen identiteetti on tunne jonkin tietyn kansallisen ryhmän jäsenyydestä. Suomessa asetelmaa voi soveltaa esimerkiksi saamelaisiin ja ruotsinkielisiin, jotka voivat tuntea patrioottisia tunteita Suomen valtiota kohtaan, vaikka kansallinen identiteetti voi olla saamelainen tai suomenruotsalainen. Kymlicka jatkaa, että useimmissa monen kansallisuuden valtioissa kansalliset ryhmät tuntevat uskollisuutta valtiolle vain koska valtio kunnioittaa⁶ heidän erityistä kansallista olemassaoloaan. Monen kansallisuuden valtion asukkaat voivat kokea patriotismia eli lojaaliutta valtiota kohtaan, jos valtio määrittellään monen eri kansan liitoksi. Tällaisen valtion asukkaat jakavat patriotismin, mutta eivät välttämättä yhteistä kansallista identiteettiä. (Emt., 13.)

Edellä sanottu voisi nähdäkseni toimia perusteluna myös ryhmäsidonnaisille oikeuksille. Kymlicka (emt., 13) mainitsee kulttuurillisesti ja kielellisesti jakautuneen Sveitsin hyvänä esimerkkinä siitä, että monen kansallisuuden valtio voi olla hyvin yhtenäinen valtio, jossa kansalaiset ovat lojaaleja toisilleen ja uskollisia poliittiselle yhteisölle. Myös Suomi voisi toimia esimerkkinä samanlaisesta yhtenäisestä valtiosta. Molemmat maat ovat yleisen käsityksen mukaan melko hyvinvoivia valtioita, joissa ihmiset vaikuttavat olevan keskimäärin hyvin tyytyväisiä elämäänsä. Voidaan kysyä miten asia olisi siinä tapauksessa, että ryhmäsidonnaisia oikeuksia ei noudatettaisi ja annettaisiin yhden ryhmän dominoida vain oman etunsa nimissä. Olisiko valtion yhtenäisyys vieläkin vahvempi vai aiheuttaisiko joidenkin ryhmien kokemus oman ryhmän huonommasta asemasta koko valtioon epätasapainoa ja epävakautta? Jos ei ole kokemusta yhteisen asian ajamisesta, jäävätkö valtiolliset tavoitteet ja kansalaisten hyvinvointi myös saavuttamatta?

Vastaavatko Kymlickan esittämät argumentit kokonaisuudessaan kysymykseen ovatko ryhmäsidonnaiset oikeudet ristiriidassa yksilöiden oikeuksien ja heidän tasa-arvoisen kohtelun kanssa? Kysymykseen ei vielä ole yksiselitteistä vastausta saati ratkaisua, etenkin silloin, jos kysymys kysytään ryhmän ulkopuolisen yksilön kannalta. Perusteluissa korostuvat edelleen ryhmien ja yhteiskunnan etu, vaikka liberalismissa keskiössä piti olla yksilöiden oikeudet. Ehkä ryhmän ulkopuolisten yksilöiden tapauksessa

6 Tähän voitaisiin liittää Charles Taylorin tunnustuksen politiikka, joka on teoria, joka käsittelee mm. vähemmistöjen tarvetta tulla tunnustetuksi yhteiskunnan jäseneksi omana itsenään. Tämä olisi ollut mielenkiintoinen aihealue käsiteltäväksi tässäkin tutkielmassa, mutta jätin sen rajaussyistä tällä kertaa pois.

todellinen haaste ryhmäsidonnaisille oikeuksille syntyy, minkä myötä niiden puolustettavuus selviää, vain demokratian näyttämöllä, jossa intressit kohtaavat ja kansalaiset tekevät valintojaan ja osoittavat mahdollista solidaarisuuttaan. Brink (2000, 215) toteaa Kymlickan teoriasta, että siinä hyväksytään täysin, että monia ongelmia ei voida ratkaista teoreettisilla harjoitteilla, vaan siinä korostetaan vahvasti sosiaalisen ja poliittisen käytännön merkitystä.

Kymlicka (1995, 193) itse sanoo, että hän on pyrkinyt osoittamaan, että monet, vaikkakaan eivät kaikki, etnisten ja kansallisten ryhmien vaatimukset ovat yhteensopivia liberalismien ajatuksen kanssa yksilönvapaudesta ja sosiaalisesta oikeudenmukaisuudesta, mutta että nämä asiat ovat liian monimutkaisia ratkaistavaksi mitenkään lopullisesti. Kymlicka jatkaa, että näitä asioita voidaan kuitenkin jollakin tavalla hallinnoida rauhanomaisesti ja reilusti niin kauan kuin on olemassa hyvää tahtoa. Myös Vitikaisen (2013, 364-365) mukaan tietynlaisiin monikulttuurisuusteorioihin, joiden joukkoon hän laskee myös Kymlickan teorian, tulisi suhtautua viitekehyksenä, jotka tarjoavat vain pohjan konkreettisemmalle keskustelulle kulttuurillisesta yhteiselosta. Ne sovittavat yhteen liberalismien ja vähemmistöoikeudet periaatetasolla, mutta eivät anna valtiolle suoria ohjeita käytännön politiikkaan. Viimeisessä luvussa palaan kritiikkiin siitä näkökulmasta, että miten nämä monet käytännönseikat ja valitun politiikan toteutustavat vaikuttavat ryhmäsidonnaisten oikeuksien ja niiden teoreettisten perusteiden uskottavuuteen ja legitimizeettiin.

4 YHTEENVETO

Kymlickan ajattelussa keskeiseksi kysymykseksi oikeudenmukaisen monikulttuurisen kansalaisuuden muotoilussa nähtiin tässä tutkielmassa ryhmäsidonnaisten oikeuksien toteuttaminen ja niitä kunnioittavan arvomaailman mukaan eläminen sekä halukkuus sitoutua niihin valtiollisella ja yhteiskunnallisella tasolla. Ryhmäsidonnaisten oikeuksien oikea tasapaino mahdollistaa oikeudenmukaisen monikulttuurisen valtion. Teoksessaan Multicultural Citizenship Kymlicka pyrki luomaan teoriaa tuollaisesta oikeudenmukaisesta monikulttuurisuudesta liberalismien kontekstissa.

Kymlicka on sitä mieltä, että perinteinen liberalistinen näkemys yleisistä ihmisoikeuksista, jonka mukaan etniset ryhmät ja vähemmistöryhmät eivät tarvitse erityisoikeuksia tai erityissuojaa, jos jokaisen yksilön oikeuksista on huolehdittu tasavertaisin perustein, ei ole riittävä. Kymlickan mukaan monikulttuurinen kansalaisuus vaatii ryhmäsidonnaisia oikeuksia.

Katsoin tarpeelliseksi tässä tutkielmassa käydä läpi ryhmäsidonnaisten oikeuksien teorian lisäksi tietyn kehityskaaren ja taustatarinan sekä perustelut sille tilanteelle, jossa Kymlicka on päätenyt johtopäätökseen, jossa ryhmäsidonnaiset oikeudet on nostettava siihen asemaan, jossa ne hänen teoriassaan ovat. Lähdin liikkeelle kansalaisuuden ja yhteiskunnan rinnakkaisesta kehityksestä kohti monikulttuurisuutta, jossa kansalaisuus on joutunut uusien haasteiden eteen. Kansalaisuuteen kuuluneiden oikeuksien on ollut otettava jälleen uusi askel laajentaakseen alaansa alueelle, jossa otetaan huomioon monikulttuuriset oikeudet.

Kymlicka ottaa haasteen kantaakseen ja muotoilee oman teoriansa monikulttuurisesta kansalaisuudesta. Tuossa teoriassa Kymlicka tekee läpileikkauksen monikulttuurisista yhteiskunnista ja jakaa ne monen kansallisuuden valtioihin sekä polyetnisiin valtioihin. Valtioiden sisällä olevat vähemmistöryhmät hän jakaa kansallisiin vähemmistöihin ja etnisiin ryhmiin. Erilaiset ryhmät ovat oikeutettuja erilaisiin oikeuksiin. Kansallisten vähemmistöjen kohdalla korostuvat itsehallinto-oikeudet ja erityisedustus-oikeudet, kun taas etnisten ryhmien kohdalla korostuvat polyetniset oikeudet. Valtioiden,

vähemmistöryhmien ja erilaisten oikeuksien jako ei ole kuitenkaan tarkkarajainen ja absoluuttinen, vaan erilaisia piirteitä erilaisista valtioista, ryhmistä ja oikeuksista on usein nähtävissä limittäin, päällekkäin ja samaan aikaan. Perustelut voivat siis vaihdella tilannekohtaisesti, mutta oleellisempaa Kymlickan teoriassa, kuin tarkat jaottelut, on ryhmäsidonnaisten oikeuksien periaatteellinen puolustus ja sen osoittaminen, että ne eivät ole ristiriidassa yksilönvapautteen perustuvan liberaalin ajattelutavan kanssa.

Käsitteenä ryhmäsidonnaiset oikeudet eroavat muista samassa keskustelussa käytetyistä käsitteistä, kuten ryhmäoikeudet ja vähemmistöoikeudet. Merkittävänä tekijänä ryhmäsidonnaisissa oikeuksissa on se, että niiden voidaan katsoa olevan yksilöiden oikeuksia, jotka määrittyvät sen mukaan, että nuo yksilöt kuuluvat johonkin tiettyyn ryhmään.

Kymlickan teoria nauttii melko laajaa hyväksyntää, vaikka onkin saanut osakseen myös kritiikkiä. Kritiikillä on voitu nähdäkseni puuttua Kymlickan teoriaan vain osittain, joko yksityiskohtiin tai vaihtoehtoisesti liian yleistävästi, jolloin kritiikki on mennyt ohi maalistaan. Ryhmäoikeuksia on kyllä kritisoitu, mutta jos ottaa huomioon Kymlickan teorian tarkat määritelmät ja katsoo nimenomaan sitä kritiikkiä, jossa puhutaan ryhmäsidonnaisista oikeuksista sellaisena kuin Kymlicka niitä käsittelee, ei kritiikkiä löydy mittavia määriä.

Nähdäkseni olen tässä tutkielmassa tuonut toisen tutkimuskysymykseni myötä esiin yhden niistä harvoista todellisista kritiikin kohteista hänen teoriassaan. Tuo kysymys kuului: Ovatko ryhmäsidonnaiset oikeudet ristiriidassa yksilöiden oikeuksien ja heidän tasa-arvoisen kohtelun kanssa? Tarkastelin tuota kysymystä kahdesta näkökulmasta, ryhmään kuuluvien yksilöiden kannalta ja ryhmään kuulumattomien yksilöiden kannalta. Eniten kirjallisuudessa on käsitelty kysymystä ensin mainittujen kohdalla. Kymlickan teoria vastaa kritiikin tähän osaan korostamalla, että hyväksyttävät ryhmäsidonnaiset oikeudet eivät pidä sisällään ryhmän sisäistä rajoittamista, ja näin ollen teoria karsii hyväksyttävien ja puolustettavien ryhmäsidonnaisten oikeuksien joukosta pois sellaiset oikeudet, jotka voisivat loukata ryhmään kuuluvien yksilöiden oikeuksia. Kysymys ryhmän ulkopuolella olevien yksilöiden oikeuksista on huomattavasti vähemmän käsitelty, eikä siihen näyttäisi

olevan eksplisiittistä vastausta teoreettisella tasolla. Kymlicka itse vain toteaa, että hyväksyttävät ryhmäsidonnaiset oikeudet eivät saa asettaa ryhmiä sellaisiin suhteeseen, että jokin ryhmä voisi dominoida toisia. Se, mihin asemaan yksilöt jäävät tuossa vertailussa, jää osittain ratkaisematta. Useat kommentoijat viittaavat siihen, että Kymlickan teoriassa paljon jää käytännön sovellutusten varaan, niin myös vastaus tuohon kysymykseen. Mainitulla kritiikillä ei nähdäkseni ole onnistuttu ratkaisevasti horjuttamaan Kymlickan koko teoriaa ja ryhmäsidonnaisten oikeuksien periaatteellista puolustusta teoreettisella tasolla liberaalissa kontekstissa. Käsittelen silti kritiikkiin liittyviä kysymyksiä vielä tutkielman viimeisessä luvussa niiden seikkojen osalta, joiden katson jäävän ilman pätevää vastausta, ja jotka jäävät odottamaan reaali maailmassa käytäviä neuvotteluita yksilöiden oikeuksien ja ryhmäsidonnaisten oikeuksien välillä.

5 PÄÄTELMÄT JA JATKOKESKUSTELU

On aika palata privilegion käsitteeseen. Se tarkoittaa suomen kielessä samaa kuin erioikeus, eli yksityiselle, yhteisölle tai yhteiskuntaluokalle myönnetty laillinen oikeus, jota kaikki eivät nauti (Gummerus Uusi suomen kielen sanakirja). Ovatko ryhmäsidonnaiset oikeudet sama asia kuin privilegio kaikkine konnotaatioineen? Toisaalta ryhmäsidonnaiset oikeudet ovat erioikeuksia, koska sellaisia oikeuksia ei välttämättä ole muilla ryhmillä. Tämä on kuitenkin liian yksinkertaistettu muotoilu, sillä toisaalta on harhaanjohtavaa puhua erioikeudesta, jos tuo oikeus on rakennettu vain, koska muuten tuo tietty ryhmä jäisi paitsi siitä oikeuksien kokonaiskattumasta, johon enemmistö tai mahdollisesti joku muu ryhmä pääsee automaattisesti käsiksi.

Ryhmäsidonnaisten oikeuksien muoto ei siis ole:

A:lla on oikeus x:ään, koska A on A+,

vaan se on muotoa:

A:lla on oikeus x:ään, koska A:lla ei ole z:aa.

(Jossa A = tietty tunnustettu vähemmistöryhmä, x = tietty erioikeus, A+ = vähemmistön ominaisuus ja z = tasa-arvoiset mahdollisuudet.)

Tämä vahvasti yksinkertaistettu muotoilu ei tietenkään aina pidä paikkaansa, mutta periaatteen, eli ryhmäsidonnaisten oikeuksien myöntämisen hengen, pitäisi olla tämänkaltainen. Jos näin ei ole, ei voida puhua perustellusta oikeudesta, vaan esimerkiksi keksitystä tarpeesta, perusteettomasta vaatimuksesta tai ylimitoitetusta privilegiosta.

Tässä tutkielmassa en paneutunut syvästi mahdollisiin konflikteihin, joita eri ryhmien erilainen asema oikeuksien osalta voisi yhteiskunnassa mahdollisesti aiheuttaa. Tämä on kuitenkin seikka, joka on tullut vähintäänkin implisiittisesti vastaan poliittisessa ja akateemisessa keskustelussa, kuin myös mediassa niissä jutuissa, joita olen kohdannut

tämän tutkielman aiheeseen liittyen. Konfliktilla tarkoitan tilannetta, jossa kahden tai useamman ryhmän intressit eivät kohtaa tai heidän oikeutensa ovat erilaiset, ja että tuo tilanne aiheuttaa jossakin ryhmässä tai yksilöissä voimakasta mielipahaa. Mahdollisesti osapuoliksi tuollaiseen konfliktiin voidaan ajatella esimerkiksi erilaiset kansalliset vähemmistöt, maahanmuuttajaryhmät ja enemmistökansallisuus. Tässä palaan toiseen tutkimuskysymykseeni 'ovatko ryhmäsidonnaiset oikeudet ristiriidassa yksilöiden oikeuksien ja heidän tasa-arvoisen kohtelun kanssa' niiltä osin, jossa tarkoitetaan ryhmän ulkopuolisia yksilöitä.

Banting ja Kymlicka puhuvat Kanadaa koskevassa kirjoituksessaan monikulttuurisuuden ja muiden etnis-kulttuuristen ryhmien kohtaamisesta. Heidän mukaansa monikulttuurisuuspolitiikka Kanadassa operoi kolmella toisistaan erillisellä kentällä. Yksi näistä käsittelee maahanmuutosta johtuvia monikulttuurisuuteen liittyviä kysymyksiä, toinen käsittelee toiseen viralliseen kieleen ja sen puhujien muodostamaan kansalliseen vähemmistöryhmään liittyviä kysymyksiä ja kolmas alkuperäiskansoihin liittyviä kysymyksiä. (Banting & Kymlicka 2010, 63.)

Kanadan etnis-kulttuurinen kokonaiskuva on monella tapaa samanlainen kuin Suomessa. Myös meillä on selkeän enemmistöryhmän (toki vielä paljon suhteessa selkeämpi verrattuna Kanadaan), eli suomalaisten, lisäksi toista kansalliskieltä puhuva ryhmä suomenruotsalaiset, joiden lisäksi meilläkin on alkuperäiskansaksi nimitetty ryhmä saamelaiset (sekä muita vähemmistökieliryhmiä). Banting ja Kymlicka (emt., 63-64) ovat sitä mieltä, että olisi traagista, jos erilaisissa asemassa oleviin ryhmiin kohdistuva politiikka loisi ristiriitaa ryhmien välille, kuten Kanadassa jotkut ovat argumentoineet peläten etenkin kansallisten vähemmistöjen aseman huonontumista monikulttuurisuuspolitiikan seurauksena. Vaikka Banting ja Kymlicka (emt., 64) eivät ole näiden argumenttien kanssa samaa mieltä, korostavat he kuitenkin, että tuo on tärkeä seikka otettavaksi huomioon.

Suomessa ryhmäsidonnaisista oikeuksista johtuvat konfliktit ja erimielisyydet esimerkiksi kansallisten vähemmistöjen ja etnisten ryhmien välillä on onnistuttu väistämään, vaikka kriittisiä ääniä on täälläkin ollut. Täällä on mm. käyty keskustelua siitä kuka on saamelainen ja kenelle näin ollen kuuluu alkuperäiskansan oikeuksia (esim. Valkonen ym.).

Ruotsinkieliset taas ovat ehkä se näkyvin ja selkein esimerkki vähemmistöstä⁷ tässä yhteydessä ja he vastaavat yllä mainitun Kanadan esimerkin kansallista vähemmistöä. Ruotsinkielisiin liittyvät asiat ovat myös olleet kestopuheenaiheita suomalaisessa mediassa jo pitkään ja etenkin viime aikoina voimistuvissa määrin. Esimerkiksi entinen toimittaja, kunnallispoliitikko ja monikulttuurisuusvaikuttaja Ummaya Abu-Hanna on ottanut asiaan kantaa useassakin eri yhteydessä. Monikulttuurisesti suuntautuneen ilmaislehden (SixDegrees 6/2009) haastattelun kaltaisia kommentteja hän on antanut muissakin lehdissä:

The next big conflict, Abu-Hanna predicts, will be between immigrants and the Swedish-speaking minority. The latter now dominate all discourse on minorities, she says. As a group the Swedish language minority are well connected and affluent, and it's impossible for anyone to compete with them for representation of cultural alternatives. "In the future the status of Swedish will be the same as other minority languages. They are going to lose out big time, and I don't think they'll go quietly."

Kirjassaan *Multikulti: Monikulttuurisuuden käsikirja* (2012, 125) Abu-Hanna jatkaa vähemmistöjen voimasuhteiden muutoksesta ja oikeuksien muutospaineesta:

Muuttunut yhteiskunta tarvitsee uudenlaisen asiantuntemuksen ja läpinäkyvämmät valintaperusteet. Samanaikaisesti on käytävä keskustelua historiallisista vähemmistöistämme ja tulevaisuuden tilanteesta. Demokratiassa "saavutetut edut" on aika ajoin tarkistettava kaikkien kohdalta.

Suomalaisen yhteiskunnan käytännön ryhmäsidonnaisia oikeuksia on sivuttu myös muiden näkyvien henkilöiden puheenvuoroissa. Entinen opetusministeri Jukka Gustafsson kritisoi ruotsinkielisten kiintiöitä yliopistojen sisäänotossa:

⁷ Muodollisesti lain mukaan ruotsinkieliset eivät ole vähemmistö, vaan tasa-arvoinen kansallinen ryhmä suomenkielisten kanssa, mutta de facto asemaltaan, etenkin kokonsa puolesta, heidät voidaan kuitenkin lukea myös vähemmistöksi, ja näin myös usein julkisessa keskustelussa ja politiikassa tehdään.

Kaikilla on oltava tasa-arvoiset mahdollisuudet päästä yliopistoon, eikä millään kansalaisryhmillä voi olla mitään etuoikeuksia. Kyllä näihin opetusministeriö voi vaikuttaa, kun käydään tulosneuvotteluja yliopistojen kanssa. (YLE Uutiset 3.10.2011.)

Samanlaisia puheenvuoroja on ollut mediassa muitakin. Se mikä näistä lausunnoista tekee merkittäviä, on niiden lausujien asema yhteiskunnassamme. Nämä eivät ole mitään oletettuja keskusteluita lähiravintolan pöydässä, vaan lausuntoja näkyviltä ja merkittäviltä yhteiskunnallisilta paikoilta. Lisäksi toisen näistä esimerkkihenkilöistä voidaan katsoa edustavan vähemmistöjä. Mitä tämä kaikki tarkoittaa? Onko meilläkin syytä tarkistaa maamme ryhmäsidonnaisten oikeuksien käytäntöjä? Ruotsinkieliset olivat nyt tässä esimerkkinä, mutta keskustelunaiheita on ollut muidenkin vähemmistöjen kohdalla. Jollakin tavalla on keskusteluun kuitenkin vastattava, tai ryhmäsidonnaiset oikeudet ovat vaarassa menettää legitimitteettinsä yhteiskunnassamme. Suomalainen yhteiskunta erityisesti on käynyt läpi demografista muutosta kansanryhmien osalta ja käy sitä mahdollisesti jatkossa vielä kiihtyvällä tahdilla. Me olemme jo itsenäisyyden alusta alkaen olleet monikulttuurinen maa, koska maassamme on aina ollut useampia kansallisia ryhmiä. Täällä on siis totuttu tietynlaiseen kotikutoiseen monikulttuurisuuteen, joka on vakiintunut osaksi yhteiskuntaa. Tuohon on kuitenkin viime vuosikymmeninä tullut maahanmuuton lisääntymisen seurauksena muutos, joka on johtanut vähemmistöjen voimasuhteiden järkkymiseen. On mahdollista, että tämä alkaa jossakin vaiheessa vaatia kulttuuriryhmien tukemiseen tarkoitettujen rakenteiden uudelleenjärjestelyä.

Suomessa on perinteisesti hyväksytty monen kotimaisen kansallisuuden rinnakkaiselo. Kymlickan aiemmin mainittua huomautusta sivuten voidaan kuitenkin muistuttaa, että Suomen kaltaisten monen kansallisuuden valtioiden ei tulisi unohtaa maailman ja yhteiskunnan muutosta. Kokonaiskuva vähemmistöistä ei välttämättä ole staattinen, vaan se muuttuu ajan kuluessa. Kansalaisuuden ja kansalaisten oikeuksien tulisikin kehittyä yhteiskunnan mukana, jos pyritään siihen, että maahanmuutto ja sen mukanaan tuomat kasvavat vähemmistöt voidaan sisällyttää yhteiskunnan kokonaisuuteen.

Kymlicka (1995, 131) on sitä mieltä, että ei ole olemassa yksinkertaista kaavaa, jolla

voitaisiin määrittää mitkä oikeudet kuuluvat millekin ryhmälle, sillä intressien, periaatteiden ja historiallisten olosuhteiden kudelma on monesti niin monimutkainen. Monet kiistakohteet voidaan Kymlickan mukaan tästä syystä ratkaista ainoastaan tapauskohtaisesti ottaen huomioon kulloisenkin ryhmän kulloinenkin tilanne. Kymlicka jatkaa, että tämä tarkoittaa siis poliittista keskustelua ja demokraattista päätöksentekoa ryhmäsidonnaisten oikeuksien määrittelyssä ja myöntämisessä. Näkisin, että Kymlicka haluaa ajaa ryhmäsidonnaisia oikeuksia, joiden toteuttamisessa säilytetään jonkinlainen mahdollisimman monia tyydyttävä tasapaino, jossa demokratia on lainsäädännön lähtökohdana. Tällöin myös yksilöiden oikeudet otetaan huomioon sekä ryhmien sisäpuolella että ulkopuolella. Jollakin tavalla olisi kuitenkin huolehdittava, että myös tarkoin perustellut yhteiskuntafilosofiset argumentit ja eettiset näkökohdat pääsevät vaikuttamaan päätöksentekoon ja ryhmäsidonnaisten oikeuksien hyväksymisen prosesseihin.

Olisi huonoa politiikkaa, jos jotkin ryhmäsidonnaiset oikeudet johtaisivat tilanteeseen, jossa enemmistön yksilöt kokisivat omien oikeuksiensa toteutumisen jäävän toissijaiseksi. Jollekin ryhmälle myönnetyt ryhmäsidonnaiset oikeudet voivat ilman hyviä perusteluita synnyttää epäoikeudenmukaisuuden kokemuksia yksilöissä, jotka edustavat enemmistöä tai jotakin muuta ryhmää. Puhumatta nyt siis ryhmistä vaan yksilöistä ja heidän elämästään ja tunteistaan. Poliitikkojen ja virkamiesten tekemien laillisten päätösten on oltava sellaisia, että myös enemmistö ja yksilöt ryhmästä riippumatta voivat niitä sietää. Muuten ryhmäsidonnaisten oikeuksien legitimitetti voidaan menettää. Liberaalin yhteiskunnan viitekehyksessä on melko selvää, että on helppoa asettua sellaisen näkemyksen taakse, jonka mukaan yhteiskunnassa jokaisen yksilön tulisi olla viiteryhmästään riippumatta lähtökohdiltaan samassa asemassa. Näin ollen ryhmäsidonnaisten oikeuksien puolustaminen ei olekaan yksinkertaista kaikissa tilanteissa, etenkin ilman pitkällistä ja perusteellista argumentointia ja kaikkien näkökulmien esilletuontia. Kenenkään näkökulmaa ei ole varaa ohittaa, riippumatta siitä, mihin ryhmään hän kuuluu.

LÄHTEET

Abu-Hanna, Umayya (2012) *Multikulti: Monikulttuurisuuden käsikirja*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Siltala.

Banting, Keith & Kymlicka, Will (2010) *Canadian Multiculturalism: Global Anxieties and Local Debates*. *British Journal of Canadian Studies* 23, 1, 43-72. Liverpool University Press.

Brink, Bert van den (2000) *The Tragedy of Liberalism: An Alternative Defense of a Political Tradition*. Albany: State university of New York press.

Canadian Multiculturalism: An Inclusive Citizenship (2012) [online]. Government of Canada. Saatavilla [www-muodossa:](http://www.cic.gc.ca/english/multiculturalism/citizenship.asp) <URL: <http://www.cic.gc.ca/english/multiculturalism/citizenship.asp>> [Viitattu 30.3.2015.]

Day, Richard J.F. (2000) *Multiculturalism and the History of Canadian Diversity*. University of Toronto Press Incorporated.

Fenton, S. (2004) *The Sociology of Multiculturalism: Is Culture the Name of the Game?* Teoksessa Rex, J. & Gurharpal, S. (toim.): *Governance in Multicultural Societies*. Ashgate Publishing Limited.

Gummerus Uusi suomen kielen sanakirja [online]. Gummerus Kustannus Oy. Saatavilla [www-muodossa:](https://mot.kielikone.fi/mot/jyu/netmot.exe?motportal=80) <URL: <https://mot.kielikone.fi/mot/jyu/netmot.exe?motportal=80>> [Viitattu 9.4.2015.] Vaatii käyttäjätunnuksen.

YLE Uutiset 3.10.2011. *Ministeri väläyttää keppiä ruotsinkielisten yliopistokoulutukseen* [online]. Gustafsson, Jukka (haastattelu). Saatavilla [www-muodossa:](http://yle.fi/uutiset/ministeri_valayttaa_keppia_ruotsinkielisten_yliopistokoulutukseen/5431972) <URL: http://yle.fi/uutiset/ministeri_valayttaa_keppia_ruotsinkielisten_yliopistokoulutukseen/5431972> [Viitattu 31.3.2015.]

Isin, Engin F., & Wood, Patricia K. (1999) *Citizenship & Identity*. Sage Publications.

Jones, Peter (2008) *Group Rights*. The Stanford Encyclopedia of Philosophy [online].
Saataavilla www-muodossa: <URL: <http://plato.stanford.edu/entries/rights-group/>> [viitattu 17.2.2015.]

Jones, Peter (2010) *Cultures, group rights and group-differentiated rights*. Teoksessa Dimova-Cookson, Maria & Stirk, Peter M. R. (toim.): *Multiculturalism and Moral Conflict*. Routledge.

Kuusela, Pekka & Saastamoinen, Mikko (2006) *Kansalaisuuden ulottuvuudet*. Teoksessa Saastamoinen, Mikko & Kuusela, Pekka (toim.): *Kansalaisuuden ääriäviivoja. Hallinta ja muodonmuutokset myöhäismodernilla ajalla*. Helsinki: Yliopistopaino Kustannus.

Keskinen, Suvi & Vuori, Jaana (2012) *Erot, kuuluminen ja osallisuus hyvinvointiyhteiskunnassa* [online]. Teoksessa Keskinen, Suvi; Vuori, Jaana & Hirsiaho, Anu (toim.): *Monikulttuurisuuden sukupuoli : kansalaisuus ja erot hyvinvointiyhteiskunnassa*. Tampere University Press. Saatavissa www-muodossa: <URL: http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/66351/erot_kuuluminen_ja_osallisuus_2012.pdf?sequence=1> [viitattu 3.3.2015.]

Kymlicka, Will (1995) *Multicultural Citizenship*. New York: Oxford University Press.

Marshall, T. H. (1992) *Citizenship & Social Class*. Teoksessa Marshall, T. H. & Bottomore, Tom: *Citizenship and Social Class*. Pluto Press.

Okin, Susan Moller (1999) *Is Multiculturalism Bad for Women?* Teoksessa Cohen, Joshua; Howard, Matthew & Nussbaum, Martha C. (toim.): *Is Multiculturalism Bad for Women?* Princeton, New Jersey: Princeton university press.

Pyykkönen, Miikka (2007) *Järjestäytyvät diasporat. Etnisyys, kansalaisuus, integraatio ja hallinta maahanmuuttajien yhdistystoiminnassa*. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 306. Jyväskylän yliopisto.

Rekiaro, Ilkka & Robinson, Douglas (1998) *Suomi/englanti/suomi sanakirja*. Jyväskylä: Gummerus.

Räikkä, Juha (1998) *Vähemmistöyhteisöjen oikeudet*. Teoksessa Kotkavirta, Jussi & Laitinen, Arto (toim.): *Yhteisö. filosofian näkökulmia yhteisöllisyyteen*. SoPhi. Yhteiskuntatieteiden, valtio-opin ja filosofian julkaisuja 16. Jyväskylän yliopisto.

Saastamoinen, Mikko & Kuusela, Pekka (2006) *Kohti myöhäismodernin kansalaisuuden haasteita*. Teoksessa Saastamoinen, Mikko & Kuusela, Pekka (toim.): *Kansalaisuuden ääri viivoja. Hallinta ja muodonmuutokset myöhäismodernilla ajalla*. Helsinki: Yliopistopaino Kustannus.

SixDegrees 6/2009. *Immigrant view – Identity crisis*. Abu-Hanna, Umayya (haastattelu). Dream Catcher Productions.

Song, Sarah (2010) *Multiculturalism*. The Stanford Encyclopedia of Philosophy [online]. Saatavissa www-muodossa: <URL: <http://plato.stanford.edu/entries/multiculturalism/>> [viitattu 19.2.2015.]

Valkonen, Jarno; Valkonen, Sanna & Koivurova, Timo. *Kuka on saamelainen? Alkuperäiskansan määrittelyn paradoksit*. Poliitikasta.fi [online]. Saatavissa www-muodossa: <URL: <http://www.poliitikasta.fi/artikkeli/kuka-saamelainen-alkuper%C3%A4iskansan-m%C3%A4%C3%A4rittelyn-paradoksit>> [viitattu 31.3.2015.]

Vitikainen, Annamari (2013) *Limits of Liberal Multiculturalism*. Filosofisia tutkimuksia Helsingin yliopistosta 38 [online]. Saatavissa www-muodossa: <URL: <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/39064/limitsof.pdf?sequence=1>> [viitattu 22.4.2015.]

Wenar, Leif (2011) *Rights*. The Stanford Encyclopedia of Philosophy [online]. Saatavissa
www-muodossa:<URL: <http://plato.stanford.edu/entries/rights/>> [viitattu 13.4.2015.]